

Hakemli Makale / Refereed Article

Geliş Tarihi / Received: 25.11.2016 • Kabul Tarihi / Accepted: 13.12.2016

Ulus Devletin Oluşumu ve Sorunları Açısından Almanya ile Fransa'nın Karşılaştırılması*

Hakan ÖZDEMİR**
Selahaddin BAKAN***

Öz

Bu çalışmada ulus devletin oluşumu ve sorunları açısından Almanya ile Fransa'nın karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaçla sürdürülen çalışmada, tarihsel ve betimsel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Çalışmada öncelikle her iki ülkenin ulus devlet profili betimlenerek, bu ülkelerde ulus devletin tarihsel gelişimi ve sorunları ele alınmıştır. Daha sonra da ulus devletin oluşumu ve sorunları açısından iki ülke karşılaştırılmıştır. Çalışmanın sonunda şu bulgu ve sonuçlara erişilmiştir: Ulusal birliğini Fransa'ya göre daha geç tamamlayan Almanya, sorunlu ve çatışmacı bir ulus devlet yapısı ile etno-kültürel bir ulusallık anlayışına sahiptir. Bürokratik monarşinin siyasal ve ülkesel bir ulusallık anlayışını doğurduğu Fransa'da ise, kısmen asimilasyona dayanan, dengeli ve bütünleştirici bir ulus devlet profili hâkimdir. Parlamenter rejimi Fransa'ya göre yeni olan Almanya ile daha köklü olan Fransa, Avrupa bütünleşmesi fikrinin öncülüğünü ve destekçiliğini yapmıştır. Avrupa bütünleşmesi fikrinin en somut adımı olan Avrupa Birliği üyeliği de her iki ülkenin yönetsel yapısında daha demokratik ve serbestiyete dayanan değişikliklere yol açmıştır.

Anahtar Kelimeler: Almanya, Fransa, Ulus, Ulusçuluk, Ulus Devlet.

Comparison of Germany and France in Terms of the Formation of Nation-State and Its Problems

Abstract

The purpose of this study is to compare Germany and France in terms of the formation of nation-state and its problems. For this purpose, the historical and descriptive study methods were made use of. Firstly, the nation-state profile of each country was described, and the historical development of nation-state processes in these countries was examined. Then, the two countries were compared in terms of the formation and problems of nation-state. The following results were obtained in the study: Germany, which completed its national unity later than France, has an ethno-cultural nationality concept and a problematic and conflicting nation-state structure. In France where bureaucratic monarch gave rise to a political and territorial nationality concept, on the other hand, a balanced and holistic nation-state profile based partly on assimilation is dominant. Germany, whose parliamentary regime is relatively new when compared to France; and France, which has a more solid parliamentary regime, pioneered the idea of an integrated Europe and supported it. The most concrete step of an integrated Europe, the membership of European Union, led to changes in the administrative structure of both countries that were based on a more democratic freedom.

Key Words: Germany, France, Nation, Nationalism, Nation-State.

* Bu makale İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Programı'nda Doç.Dr. Selahaddin BAKAN'ın danışmanlığında yazılan ve 2013 yılında kabul edilen "Ulus Devletin Bazı Avrupa Ülkelerinde Oluşumu ve Sorunları: Ötekileştiren Ulus mu, Ötelenen Ulus mu?" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Yrd.Doç.Dr., İnönü Üniversitesi İ.İ.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü, hakan.ozdemir@inonu.edu.tr

*** Doç.Dr., İnönü Üniversitesi İ.İ.B.F. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, selahaddin.bakan@inonu.edu.tr

GİRİŞ

Fransız Devrimi'yle yegâne devlet tipine dönüşen ve uluslararası ilişkiler disiplinin en temel aktörü olan ulus devlet ile onun ideolojisi olan ulusçuluğun Almanya ile Fransa'da izlediği tarihi seyir, dayandığı dinamikler ve çizdiği profil birbirinden farklılık göstermektedir. Ulus duygusunun ulus devletten önce geliştiği Almanya'da sorunlu ve çatışmacı, yer yer saldırgan bir forma bürünen bir ulus devletin, toplumun yönünü maziye dönerek kendisini harici ve dâhili unsurlarla sınırlamasını yeğleyen etno-kültürel nitelikler arz eden bir ulusallık anlayışının hâkim olduğu görülmektedir. Ulus devletin ve ulusal vatandaşlığın gelişiminde önemli bir uğrak noktası olan Fransız Devrimi'ne ev sahipliği yapan, Almanya'ya göre erken kapitalistleşen ve sömürgeler edinen Fransa'da ise, daha dengeli ve ılımlı bir gelişme gösteren bir ulus devletin varlığı söz konusu olup, eşitlikçi ve barışçıl nitelikler arz eden bir uluslaşma süreci yaşanmıştır.

Bu çalışmada ulus devletin oluşumu ve sorunları açısından Almanya ile Fransa'nın karşılaştırılması amaçlanmış olup, çalışma tarihsel ve betimsel araştırma yöntemlerinden yararlanılarak sürdürülmektedir. Bu amaçla her iki ülkede ulus devletin profili, tarihsel gelişimi ve sorunları ele alınacaktır. Çalışma şu şekilde organize edilmiştir: Takip eden birinci bölümde Almanya'nın ulus devlet profiline, ikinci bölümde Almanya'da ulus devletin tarihsel gelişimi ve sorunlarına değinilecektir. Çalışmanın üçüncü bölümünde Fransa'nın ulus devlet profili, dördüncü bölümde de Fransa'da ulus devletin tarihsel gelişimi ve sorunları ele alınacaktır. Çalışmanın son bölümünde ise, ulus devletin oluşumu ve sorunları açısından iki ülke karşılaştırılacak ve çalışma sonuç kısmıyla tamamlanacaktır.

1. ALMANYA'NIN ULUS DEVLET PROFİLİ ÜZERİNE

Almanya; Britanya'ya nispeten daha geç sanayileşen, Fransa'ya göre de daha geç (1871) birleşmesini tamamlayan zengin bir Orta ve Kuzey Avrupa ülkesidir. Demokrasinin bir anlamda ithal olduğu ya da dış güçlerce empoze edildiği bir yer şeklinde nitelenen Almanya (Yayla, 2014: 121), parlamentarizm bakımından uzun bir tarihsel deneyime ya da İngiliz siyasal kurumlarının etkisiyle şekillenen bir mirasa sahip değildir. Aksine başta ABD olmak üzere, işgalci Batılı güçlerin kaygılarını yansıtan bir anayasa mühendisliğinin gölgesinde şekillenen bir siyasî sisteme haizdir (Alkan, 2012: 101).

Siyasi sistemi İkinci Dünya Savaşı'nda yaşadığı ağır yenilginin ardından işgalci güçlerin yakın gözetimi altında yeniden şekillenen Almanya (Sayarı, 2015: 139), federal devlet şeklinde örgütlenen bir devlettir (Çam, 2000: 175). Almanya'nın ulus devlet sürecinde üç güçlük bulunmaktadır. Bunlar: Etnik lisan ve mezhep açısından belirli sınırların olmaması, dolaylı yönetim aracı öğelerin devletle bütünleşmesinin zorluğu ve siyasal egemenliğin parçalılığıdır. Yeni bir ulus devlet serüveni bulunan Almanya'nın uluslaşma ve ulus devletleşme

sürecinin gecikmesinde cari güç dengelerinin etkisi de oldukça büyüktür. Almanya ile İtalya'nın yer aldığı coğrafya; asırlar boyunca Avrupa'yı dengede tutup, güçlü devletleri birbirinden ayırıp aralarında mesafe tesis etmiş, burada hükümlerlik sağlayan taraf da yalnızca komşu devletle ittifak kurarak Avrupa'nın hâkimi konumuna yükselebilmiştir (Koçdemir, 2004: 234-235). Ayrıca sadece kuzeyinde ve güneyinde doğal sınırları bulunan Almanya'nın bu coğrafyası, onun çalkantılı tarihine de katkıda bulunmuştur. Almanya yüzyıllar içinde kimi zaman Alsace'dan Doğu Prusya'ya kadar uzanarak genişlemiş, kimi zaman da İkinci Dünya Savaşı sonrasında olduğu gibi, Doğu ve Batı Almanya haline gelerek doğu ve batı işgal bölgelerine bölünmüştür (Roskin, 2007: 195).

Ulusal birlik sorunu Soğuk Savaş'ın ardından Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesiyle çözüme kavuşan (Çam, 2000: 277) Almanya'da, ulus duygusu ulus devletten önce gelişmiştir. Başlangıçta soyut vatandaşlık fikriyle bağdaşmayan ve siyasal bir nitelik arz etmeyen Alman ulusu fikri; evrensel siyasî değerlerden uzak, kültür ve ırk bakımından türdeş bir yapıyı esas alan bir ulusallığı benimsemiştir. Bürokratik monarşinin ülkesel ve siyasal bir ulusallık kavrayışına yol açtığı Fransa'nın aksine Almanya'da, ulus üstü nitelik arz eden İmparatorlukla çoğunlukla egemen ve yarı egemen konumda olan ulus altı siyasal birimler arasındaki ölçek farklılığından kaynaklanan etno-kültürel bir ulusallık anlayışı şekillenmiştir (Brubaker, 2010: 12, 26).

1871 yılına kadar bir merkezi devlet kuramayan Almanya'da vatandaşlık da Prusya İmparatorluğu'ndan kalma bir gelenekle devletçe topluma hasredilen, etno-kültürel anlama sahip bir hak olarak addedilmiştir. Ayrıca kitlesel siyasal tepkilere karşı strateji ve politika üretebilmek amacıyla "teritoryal ulus" kavramıyla da birleşmiştir (Brubaker, 2010: 12; Smith, 2002: 18). Ulusçuluk ise, Fransız ulusçuluğunun tersine bir seyir izlemiştir. Batı Avrupa'da mutlak monarşilerin erken doğuşunun yol açtığı pazar birliği ve akabinde gelen ulusal birlik gibi sonuçlar, merkezi hükümetin kurulmasının geciktiği Almanya'da ya oluşmamış, ya zayıf ya da tersine bir gelişim göstermiştir. Başka bir ifadeyle merkezi hükümetin tesisinin geciktiği Almanya'da burjuva sınıfının güçlenmesinin gecikmesi, burjuvazinin kendine özgü isteklerini yeterince dile getirememesine, Alman ulusçuluğunun demokratik temellere dayanmamasına yol açmıştır. Alman ulusçuluğu, Batı Avrupa ulusçuluğu gibi millete dayanan; ancak onu aşan bir toplumsal değere erişen bir devlet ögesine dayanmıştır (Oran, 1997: 58-59). Ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra, özellikle Batı Avrupa'da, 'çatışmacı-geçimsiz' ulusçuluk ivedilikle atılması gereken bir yük olarak görülmüştür. Ulusçuluk yerine uluslararasılık yani Avrupalılık fikri öncelenmeye çalışılmıştır (Canbolat, 1994: 57). Avrupa Birliği (AB)'nin kurucu ülkeleri arasında yer alan Almanya da bundan payına düşeni almıştır. AB, başta Almanya olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde ulus devletin barışçıl olmayan tutumunu yumuşatmada, ulus devleti uzlaşmaya zorlamada ve zararlı ulusçuluk akımlarından sıyrılmasında etkili olmuştur.

Almanya'daki vatandaşlık uygulamalarına bakıldığında ise, her ne kadar çifte vatandaşlığa yönelik somut adımlar atılmasından imtina edilse de son dönemlerde vatandaşlık ve ulusçuluk çalışmaları ve yürürlüğe konan vatandaşlık yasaları bağlamında önemli değişikliklerin olduğu görülmektedir. Daha liberal ve demokratik bir vatandaşlık anlayışının benimsenmeye başladığı Almanya'da, özellikle siyasal katılıma ilişkin göçmenlere yönelik izlenen politikalar (son dönemlerde Ortadoğu'da yaşanan mülteci krizi istisna tutulduğunda), Almanya'yı daha demokrat ve ayrıcalıklı bir konuma taşımaktadır (Brubaker, 2010: 12-14). Fransa ise, bu konuda daha tutucu davranmaktadır. Örneğin: 2010 yılındaki seçimlere kadar hiçbir Müslüman'a Ulusal Meclis'te temsil olanağı verilmeyen Fransa'da, 2010 yılında tek bir Müslüman kökenli vekil Ulusal Meclis'e girebilmiştir. Sosyalistlerin iktidara gelmelerini sağlayan 2012 yılındaki genel seçimlerde ise, altı Müslüman kökenli milletvekili seçilebilmiştir (Tatlıcan, 2015). Oysa daha düşük oranlı Müslüman kökenli nüfusa sahip olan Almanya'da çok sayıda Müslüman, parlamentoda birçok kez temsil olanağına kavuşmuştur.

2. ALMANYA'DA ULUS DEVLETİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE SORUNLARI HAKKINDA

Bu bölümde Almanya'da ulus devletin tarihsel gelişimi ve sorunları hakkında dönemler halinde bilgiler verilmiştir.

2.1. İmparatorluk Öncesi Dönem

Ulusal vatandaşlığın Almanya'daki tarihi gelişimi, Fransa'dakine göre daha uzun ve dolambaçlı bir yol kat etmiştir. Alman ulusal birliğinin sağlandığı 1871 yılına kadar Almanya'da bir ulus devlet ve dolayısıyla ulusal vatandaşlık için siyasî çerçeve bulunmamaktaydı. Öte yandan vatandaşlığın Fransa'da birbiriyle ilintili olarak beliren yönleri -eşitlikçi, demokratik, ulusçu ve devletçi yönleri- Almanya'da birbirinden bağımsız şekilde cereyan etmiştir (Brubaker, 2010: 75). Ulusal vatandaşlık kadar, Alman ulusunun günümüzdeki adının ortaya çıkması bile uzun sürmüştür. Bunun nedeni, kökeni eskiye dayanan bir Alman kabilesinin var olmamasıdır. Bu yüzden Roma İmparatorluğu döneminden beri Germanya olarak adlandırılan Ren Nehri'nin doğusundaki toprakları bir arada tutan siyasî bağın arkasında Alman kabileleri değil, Frank aristokrasisi yer almaktaydı (Schulze, 2005: 100). 11. ve 12. yüzyılda da Alman ulusu ibaresi muğlak bir kavram olarak kalmaya devam etmiştir. Oysaki 13. yüzyılda çevrelerinde ulusal güçlerin kristalleştikleri hanedanların İngiltere ve Fransa'da belirmelerine rağmen, Alman ulusu çok daha güçlü olan Roma İmparatorluğu fikrinin gölgesinde kalmıştır. Ancak 1500'lü yıllarda Alman ulus miti canlanmaya başlamıştır. Bunda Rönesans ve Hümanizmin gösterdiği ilerleme neticesinde Roma İmparatorluğu tacının eski statüsünü kaybetmeye başlaması etkili olmuştur.

Ancak bu dönemde Alman ulusal miti, sadece Almanya'da kendi içinde bütünleştirilmiş bir devlet için gerekli olan bir siyasî bağlamın değil, aynı zamanda kendisine süreklilik katacak dilsel bir altyapının yokluğunu çekmektedir. Martin Luther'in reformları, bu dilsel altyapıyı oluşturmada kısmen etkili olmuştur (Schulze, 2005: 132).

Yaptığı İncil tercümesi ve diğer metinleri milletin okuma kitabına dönüştürmesi Luther'in başlattığı Reformasyonun Alman ulusunun oluşturulmasını geriye atması ise, tarihin ironisidir. Çünkü mezhep çatışmaları, İmparatorluğun zaten bölük-böçük olan yapısının daha da derinleşmesine yol açmıştır. Bunda 1618-1648 yılları arasında gerçekleşen Otuz Yıl Savaşları'nın oldukça etkili olduğu söylenebilir. Protestanların zaferiyle sonuçlanan Savaşların sonunda imzalanan Westphalia Anlaşması ile Kutsal Roma İmparatorluğu'nun yetkileri zayıflatılmıştır. Ayrıca bu Anlaşmayla Almanya'nın bölünmesi hızlanmış, Avrupa güç dengesi tamamen değişmiştir. Bu zamana dek bilimde Latince, sahnede İtalyanca konuşulurken elitler Fransızca'yı kültür dile haline getirmişlerdir. Ancak 18. yüzyılda uygulanan bürokrasi ve eğitim reformlarıyla yetişen eğitimli bir tabaka, Almancayı Alman yüksek kültürünün diline dönüştürmeye yönelik çabaları başlatmıştır. Bu elit tabaka, Fransız kültürünün hegemonyasından kendilerini tecrit ederek, ulusal kimliklerini oluşturmaya başlamıştır. Bu noktada Fransa'nın izlediği yayılcı siyasetin, negatif bir birlik sebebi teşkil ettiği söylenebilir (Koçdemir, 2004: 226; Alganer ve Çetin, 2007: 292-293; Roberts, 2010: 347; Uysal, 2006: 28-30).

Görüldüğü üzere, Kutsal Roma İmparatorluğu'nun çöküşü, milli bilincin uyanmasına vesile olmuştur. Eskiden milletten daha büyük olduğu addedilen İmparatorluk, milletin özdeşi konuma taşınmıştır. Yedi Yıl Savaşları (1756-1763) ile de Prusya'yı ortaya çıkaran gelişmeler ortaya çıkmaya başlamıştır. Prusya'daki yönetim birimleri ve kendi aralarında oluşturdukları birlikler, Alman ulusu duygusunu tetiklemiştir. Özellikle Napolyon döneminden itibaren Fransa'nın yayılması, ulusçu iletişimin yoğunlaşmasına yol açmıştır. Ancak Almanya'nın uluslaşma süreci Fransa'ninkinden farklı karakteristikler taşımıştır. Uluslaşmayı eşitlikçi bir gelenek tasarımı olarak addeden Fransa'nın aksine Almanya, uluslaşma sürecinde yüzünü hep geçmişe dönmüş, kendisini harici (Fransızlar) ve gerektiğinde dahili (Yahudi) öğelerle sınırlayan bir anlayışı benimsemiştir (Koçdemir, 2004: 228).

Bu harici öğelerin başını çeken Fransa'ya karşı 1813-1815 yılları arasında yapılan Kurtuluş Savaşı'nda mücadele eden Almanlar, dil ve kültür kimliğini ileri sürmüştür (Saklı, 2012: 15). Nihayetinde Fransız ordularının başta Almanya olmak üzere diğer koalisyon ordularınca yenilgiye uğratılmasının ardından, Avrupa'daki sınırları ve güçler dengesini tayin etmeye yönelik olarak 1815'te Viyana Kongresi toplanmıştır. Viyana Kongresi'nde Avrupa'da kalıcı bir barışın kurulması amacıyla atılan adımlar, yeni ittifakların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Viyana Kongresi'nde alınan bir kararla 1816'da Alman

Konfederasyonu adı altında otuz dokuz bağımsız eyalet kurulmuştur (Koçdemir, 2004: 228). Bu durumda Viyana Kongresi'nden birleşerek çıkamayan Almanya'nın tek alternatifi Prusya çatısı altında toplanmaktı. Prusya önce Gümrük Kanunu'nu çıkararak ülke içindeki tüm gümrüklere son vererek kendi içinde ekonomik birliği sağlamıştır. Daha sonra da 1834'te Alman Gümrük Birliği kurulmuştur (Alganer ve Çetin, 2007: 299). Bu düzenlemelerden dolayı ticaret ve sanayi büyük bir ivme kazanmıştır. Bu durumda orta sınıf da Batıdaki çağdaşları gibi, yönünü liberalizme dönmüştür. Burjuvazinin liberalizm ve ulusal birlik temalarını işlediği bu dönemde, liberal ve demokratik bir milliyetçilik belirmiştir (Oran, 1997: 63). Almanya ve tüm Kuzey ve Batı Avrupa'daki topluluk, dernek ve baskı gruplarının kurulmasını orta sınıfın teşvik ettiği bu dönemde sürekli büyüyen kitleler, otoritelerin koyduğu yasak ve engellere rağmen ulusal sloganlar etrafında toplanmaya başlamışlardır (Schulze, 2005: 132, 187-188). Daha sonra da Alman orta sınıfı, 1848 Devrimleri'ni gerçekleştirmiştir. Mutlakiyete karşı çıkarak bireysel özgürlüklerin ve sivil eşitliğin savunulduğu bu Devrimlerde orta sınıf, Almanya'yı birleştirme çabasına girişmiştir. Başarısız olan bu girişimi, akabinde kurulan Frankfurt Parlamentosu'nun bir yıl içinde (1849) dağılması izlemiştir. Ancak 1854 tarihli Kırım Savaşı'ndan sonra Prusya'nın birleşik Almanya'nın muhtemel lideri olarak ön plana çıkması, birleşik Büyük Almanya'nın oluşması yolunda ilerleme kaydedilmesini sağlamıştır (Saklı, 2012: 15).

Bu gelişmeyi de 1859 yılından sonra Avusturya'ya bağlı olmayan bölgelerde liberal ve demokratlar tarafından kurulan Alman Milli Birliği'nin devreye girmesi izlemiştir. 24 Eylül 1862'de ise, ordunun büyütülmesiyle ilgili olarak beliren krizde Parlamentodaki liberal çoğunluğu hizaya getirmesi amacıyla Otto von Bismarck Başbakanlığa getirilmiştir. Bismarck'ın Başbakanlığa getirilmesiyle Alman Birliği konusundaki çalışmalar ivme kazanmıştır. Bismarck, Avusturya'yı Alman siyasetinin dışında tutarak Prusya liderliğinde bir birliğin kurulması yolunda çaba göstermiştir. Birliğin sağlanması için kuzeyde Avusturya, güneyde Fransa ile mücadeleye giren Prusya'nın her iki tarafa karşı galip gelmesi üzerine Bismarck; genel seçim hakkına dayanan parlamentosu ve tek merkezden kumanda edilen ordusuyla Kuzey Alman Konfederasyonu'nu kurmuştur (Koçdemir, 2004: 228-230; Alganer ve Çetin, 2007: 299). Ancak güney Alman devletleri, Konfederasyon'a sadece bireysel anlaşmalarla bağlanmıştı. Bunların tam üyeliği an meselesi olup, uygun zamanın gelmesine bağlıydı. Beklenen fırsat ise, güney Alman devletleriyle yapılan anlaşmadan dolayı daha sonra Fransız-Alman Savaşı'na dönüşecek olan 1870-1871 Fransız-Prusya Savaşı ile doğmuştur. Savaşta Alman halkının, kabinelerinin üzerinde yaptığı baskıdan dolayı güney Alman devletlerinin kabineleri, Kuzey Alman Konfederasyonu ile birleşmek zorunda kalmıştır. Bundan sonra da güney Alman devletlerinin parlamentolarıyla Kuzey Alman Konfederasyonu'nun yeni imparatorluk anayasasını onaylamalarıyla Alman İmparatorluğu doğmuş ve I. Wilhelm de Alman İmparatoru ilan edilmiştir (Schulze, 2005: 219-220). 1871 yılında ulusal birliğini resmen sağlayan ve ulus devletini ilan eden Almanya, bu tarihten sonra Avrupa

politikası ve yaşamı üzerinde askeri, siyasî, iktisadi ve kültürel bakımdan çok etkili olmuş ve genellikle Avrupa'nın lokomotifini olarak nitelenmiştir (Doğan, 2011: 2).

2.2. İmparatorluk Rejimi Dönemi

1871 yılında ülke sınırları içinde ekonomik ve kültürel değerler üreten ve kendi hinterlandını etkileyen birçok merkezi aynı çatı altında birleştirmeyi başaran Almanya, merkeziyetçi bir devlet olarak şekillenmişti (Reissert and Schaefer, 1985: 104, aktaran; Tuncer, 2012: 795). Prusya Kralı'nın aynı zamanda Alman İmparatoru, Başbakanının da Alman Başbakanı (Şansölyesi) olduğu (Çam, 2000: 278) bu devlet; bir yığın krallık, prenslik ve şehirlerde yaşayan, çoğunluğu kasabalı olan bir milletin birleşmesiyle oluşmuştu. Bu birleşmenin neticesinde kurulan Almanya, yalnızca Almanca konuşan bir imparatorluktu. Bu İmparatorlukta Almanca konuşan unsurlar, Başbakan Bismarck'ın yönetimi altında birleşerek Alman ulusal kimliğini oluşturmuştur. Alman vatandaşlığı kan bağı esasına göre düzenlenmiş olup, Bismarck bütün Almanların kültürel birliğini hedefleme fikrine de mesafeli yaklaşmayı tercih etmiştir. Ancak bununla birlikte ülke sınırları dışındaki Alman unsurlara da kapılarını sonuna kadar açmıştır. Bundan sonra bir yandan ülke sınırları dışındaki Alman unsurların kolayca vatandaşlık hakkı edinebilmelerine olanak sağlayan, diğer yandan da ülke sınırları içindeki diğer etnik unsurları eritmeyi amaçlayan politikalar izlenmiştir. İmparatorluğun kültür hayatına, gelenek ve politikalarına yön veren bir Alman metropolünün bile bulunmadığı bu dönemde, Prusya Krallığı Berlin'i Almanya'ya yön veren bir Paris ya da Roma yapmak için yoğun bir çaba içerisine girmiştir. Ayrıca bu dönemde oy kullanma hakkının yanı sıra, ortak para biriminin geçerli kılınması, 1875 yılında bir Merkez Bankası ve Reichbank'ın kurulması gibi ulus devleti biçimlendirmeye dönük girişimler, yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılmıştır. Ancak otoriter Almanya'nın kendi içindeki bölgesel yabancılıklar, bu dönemde de sürmüştür. Bu dönemde Almanların bir kısmı kentlerde manufaktur ya da ticaretle uğraşırken, ülkenin geniş bölgelerinde ilkel tarımsal üretime dayanan küçük köylülük sürdürüle gelmiştir (Ortaylı, 1981, 1; Saklı, 2012: 15-16).

Bu dönemde rejimin dayandığı 16 Nisan 1872 Yasası, Almanya'da anayasal bir krallığın kurulmasını öngörmüştür. Ancak birçok Avrupa ülkesinde rejim parlamentarizme benzer bir anayasal çerçeve içinde şekillenmişken, Almanya'da böyle bir gelişmeyi olanaksız kılan bir siyasal ortamın varlığından dolayı parlamentarizme karşıt durumlar belirmiştir. Her ne kadar ülkede hızlı bir sanayileşme görülmekteyse de yukarıda ifade edildiği gibi, ülkenin geniş bölgelerinde icra edilen küçük çaplı tarımsal uğraşlar yaygın olup, henüz siyasal bakımdan haklarına sahip çıkacak düzeyde biçimlenmiş ve gelişmiş bir burjuvazi de bulunmamaktaydı. Güç ilişkileri bakımından toprak sahiplerinin henüz

toplumda üstün bir konumda olduğu Almanya'da rejimin belirgin özelliklerinden biri de İmparatorluğun siyasal sorumluluk taşımaması ve fiilen sorumlulukların Başbakanı devredilmiş olmasıdır. Özellikle Bismarck döneminde, Onun güçlü kişisel özelliklerinden dolayı Başbakan ön plana çıkmıştır (Çam, 2000: 278-279). 1871-1890 yılları arasında yönetimde olan Başbakan Bismarck; bir yandan Alman ulusunun inşasıyla uğraşırken, diğer yandan uzlaşmadan yana olan ve dış dengeleri gözetken akılcı bir politika izlemeyi tercih etmiştir. Almanya'nın topraksal genişlemesine dönük politikasını donduran Bismarck, daha önceden elde edilen konsolidasyona ve Avrupa'da beliren düşmanlıkların azaltılmasına yönelik bazı ittifakların kurulması için çabalamıştır (Su, 2006: 133-134).

Bismarck döneminde izlenen bu politika; Almanya'nın Uzakdoğu'da etkin bir konuma erişmesine ve deniz aşırı bölgelerde söz sahibi güç olmasına katkı sağlamasına rağmen, Almanların yeni sömürgeler elde etme yolundaki iştahını da kabartmaktaydı. Çünkü Almanya artık bakir, zengin alanlarda bir sömürge imparatorluğu kurmaya ve milliyetçi-saldırgan bir politika izlemeye başlıyordu. Nitekim bu dönemde Bismarck'ın genç İmparator II. Wilhelm ile çatışıp istifa etmesinden sonra, ülkede Bismarck dönemindeki uyumcu dış politika da terk edilmiştir. Bundan sonra ulusalcı politikalara yönelen ve dış politikada yalnız adam politikası izlemeye çalışan Almanya'nın 1890'larda sömürgeler ele geçirme girişimleri fiyaskoyla sonuçlanmıştır. Özellikle 1905 ve 1911 Fas Buhranları'nın Fransa'nın lehine sonlanması üzerine süngüsüyle bayrağını dikip yöneteceği sömürgeler elde edemeyeceğini anlayan Almanya, gözünü henüz sanayileşmeyen ve zengin kaynaklara sahip olan Rusya, İran, Çin ve Osmanlı gibi geleneksel imparatorluklara dikmiştir (Ortaylı, 1981: 4). Ancak Almanya'nın izlediği bu emperyal politikalar, birtakım dostluklarının zedelenmesine ve ülkeler arasında kutuplaşmalara, askeri ittifaklara ve nihayetinde Birinci Dünya Savaşı'na giden yolu açmıştır (Davis, 2010: 289). İtilaf Devletleri ordularının karşı saldırılara geçip zaferler kazandığı ve Alman ordularını çökertmeye başladığı esnada, Almanların mütareke talebinin kabulüyle sona eren Birinci Dünya Savaşı'nın ardından imzalanan Versay Barış Antlaşması ile Almanya birçok yükümlülüğün altına girmiştir (Roberts, 2010: 289-290). Savaşın suçunu Almanya'nın üzerine yıkan ve Almanya'yı 33 milyar dolar gibi bir savaş tazminatı ödemeye mahkûm eden bu Antlaşma ile Almanya, az sayıdaki sömürgelerinden de el çektirilerek Avrupa'daki topraklarının yaklaşık %13'ünü ve Avrupa dışındaki sömürgelerinin tamamını kaybetmiştir (Roskin, 2007: 206).

2.3. Weimar Cumhuriyeti Dönemi

I. Dünya Savaşı'nın ardından İmparator II. Wilhelm ve diğer prensler tahtı bırakmışlardır. Bu gelişmelerin yaşandığı esnada Almanya'da rejimi derinden sarsacak bir devrim gerçekleşmiştir. Bu devrimden sonra 18 Kasım 1918'de Almanya'daki bir grup Sosyalist lider tarafından Cumhuriyet ilan edilmiştir.

Kurucu Meclis tarafından kabul edilen Weimar Cumhuriyeti Anayasası, ilerici niteliklerine rağmen monarşik-otoriter düzenin değer ve ilişkilerinde önemli ölçüde değişiklik getirmemiştir. Önceki dönemin patriarkal-otoriter aile yapısı, işyerlerindeki askeri-otoriter düzen, sosyal basamağın hiyerarşik-otoriter yapısı, bireyle devlet arasındaki mesafe bu dönemde de değişikliğe uğramamıştır. Başka bir ifadeyle Weimar Cumhuriyeti'nin demokratik-parlamentar devlet şekli, ülkenin toplumsal yapısıyla uyuşmuyordu (Çam, 2000: 280).

Weimar Cumhuriyeti'nin sonunu getiren nedenler sadece Anayasadaki eksikliklerle izah edilemez. Aynı zamanda ülkenin içinde bulunduğu ekonomik şartlar da rejimin çöküş sürecini hızlandırmıştır. Ülke ekonomisi I. Dünya Savaşı'ndan sonraki on beş yıllık süreç içinde üç krizle sarsılmıştır: İlk olarak Savaştan sonra birçok yurttaş, özellikle Savaşa katılanlar işsiz kalmıştır. Savaşın akabinde gelen kısmi iyileşme döneminden sonra savaş tazminatlarını ödemek için önemli miktarlarda banknot basılmasından dolayı, ülke büyük bir enflasyonla yüzleşmek durumunda kalmıştır. Bundan on yıl sonra da 1929 Dünya Ekonomik Buhranı, Almanya'yı ve sanayileşmiş ülkelerin büyük bir kısmını etkisi altına almıştır. Nitekim 1930'lara gelindiğinde ülkedeki işsiz sayısı altı milyona yaklaşmıştır (Davis, 2010: 322).

Ülkedeki bu ortam toplumda çatışmacı bir siyaset eğilimini de beslemiş ve sertlik yanlısı oluşumların güçlenmesine zemin hazırlamıştır. 1930 yılında yapılan parlamento seçimleri; ülkede merkez partilerin toplumsal tabanlarını kaybederken, radikal partilerin güç kazandığını açık bir şekilde göstermiştir (Alkan, 2012: 103). Çünkü Weimar Cumhuriyeti'nde kökleri daha eskilere uzanan üç ana parti olan; Sosyal Demokratlar, Katolik Merkez ve Muhafazakârlar'dan farklı olarak, zamanla Nasyonal Sosyalistler ve Komünistler şeklinde sıralanan radikal unsurlar güç kazanmaya başlamıştır. Versay Antlaşması ile gururu incinen ve ekonomik krize giren Almanlar radikalizme daha açık hale gelmiştir (Yayla, 2014: 126). Almanya'da merkez partilerin politikacıları arasında da Bismarck benzeri güçlü bir figür etrafında toparlanmış bir Almanya ideali, güçlü bir beklentiye teşkil ediyordu. Bazı sosyal demokratlar ve özellikle de Katolik seçkinlerin direnişine rağmen ülkedeki süreç, peyderpey Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi (Nazi) rejiminin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Ülkede 1924-1932 yılları arasında yapılan altı parlamento seçimi de parlamentonun güçlü bir hükümet oluşturma ya da sorunlar karşısında bir uzlaşma zemini oluşturma işlevini yerine getiremediğini göstermiştir (Alkan, 2012: 104).

Bu dönemde Weimar Cumhuriyeti'nin İmparatorun yayılmacı ve saldırgan milliyetçiliğini bastırmada zayıf kalması durumunu iyi değerlendiren milliyetçi partiler; ordudaki, hukuk sistemindeki, idari ve akademik kadrolardaki güçlü konumlarını korumayı başarmışlardı. Tüm bu gruplar; demokratik sistemin istikrarsızlığa sürüklenmesine katkıda bulunurken, Weimar Cumhuriyeti'nin sonunun gelmesinde ve Adolf Hitler'in güçlenmesinde aktif roller üstlenmiştir (Ünver-Noi, 2007: 41).

Hitler, Almanya'nın yaşadığı sorunların kaynağı olarak; Versay Antlaşması'nı, uluslararası kapitalistleri, Alman Marksistleri ve Yahudileriyle sözde ulus karşıtı faaliyetleri göstermiştir. Ayrıca Hitler, Almanya'nın yaptığı siyasî hataları düzeltmesi için Alman toplumu ve kültürünü yenilemeyle birleştirmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Bunun için de Alman halkının Aryan olmayan unsurlardan arındırılarak biyolojik soyunun saflaştırılması gerektiğini ileri sürmüştür (Roberts, 2010: 654-655). Hitler'in bu tezleri henüz başlangıçta bile, seçimlerde Nazilere önemli avantajlar sağlamıştır. Eylül 1930'da yapılan parlamento seçimlerinde Nazilerin parlamentodaki sandalye sayıları 12'den 107'ye yükselmiştir (Çam, 2000: 281). Naziler Temmuz 1932 seçimlerinde ise, %37.4 oy oranıyla 230 milletvekili çıkarmıştır (Koç, 2010). Seçimlerin ardından Cumhurbaşkanı Hindenburg, 30 Ocak 1933'te Hitler'i Şansölye (Başbakan) olarak atamıştır. Böylece Almanya'nın ilk demokrasi denemesi olan Weimar Cumhuriyeti, on dört yıllık kısa ve istikrarsız bir ömrün ardından sona ermiştir (Roskin, 2007: 207).

2.4. Nazi Rejimi Dönemi

30 Ocak 1933'te Başbakanlığa atanan Hitler'in düşüncesi başlangıçta bir noktaya kadar az ya da çok yayımlacı emperyalist evresindeki klasik milliyetçilik dairesi içindeydi. Ancak Hitler'in daha sonraki marjinal düşünce ve uygulamaları; ulus fikrini ölüm saçan ırksal bir ideolojiye dönüştüren, 19. yüzyılın en azgın milliyetçiliklerinin dahi tek ve bölünmez ulus kavramından geri çekileceği bir sonuca ulaştıran kritik noktaya gelmiştir (Schulze, 2005: 290). Ulus fikrini bu noktaya taşıyan Hitler'e göre Almanların üstünlüklerini yitirmelerinin nedeni, sadece güçlü bir liderden yoksun olmaları değildi. Aynı zamanda Almanların daha düşük nitelikli ırklardan insanlarla, özellikle de Slav ve Yahudilerle kanlarını karıştırmaları bunda etkiliydi. Almanya'nın yenilmesinin, Versay Antlaşması'nda aşağılanmasının, aç gözlü kapitalizmin ve komünizmin sorumlusu olarak Yahudileri gören Hitler; aryan mükemmeliyeti tehdit eden öteki bir unsur olarak algılanan Yahudilerin varlığına maliyeti ne olursa olsun son verilmesi gerektiğini savunmuştur. Üstün ırkın aşağı ırktan kurtulması gerektiğini savunan Hitler'in üstün ırkın yeniden sağlanması için de bir tasarısı bulunmaktaydı. Hitler, Almanların kendi dünyalarından çıkarak cesaretini toparlayıp kendileri için yaşam alanları fethetmesi gerektiğini iddia etmiştir. Bu bağlamda ilk olarak, güneybatıdaki eski düşmanları olan Fransa'nın daha sonra yapacaklarına mani olmasını engellemek amacıyla yok edilmesinin ardından doğuya doğru yönelmeyi önermiştir. Avusturya ve Çekoslovakya'daki diğer Alman halklarının tekrar kendi yönetimi altına alınarak, anavatanlarına dahil edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Akabinde düşman olarak görülen Slavların yok edilmesi, Komünist Rusya karşısında zafer kazanılması, Polonya'daki ve Rusya'nın güneybatısındaki ovaların Alman halkı için yaşam alanı olarak fethedilmesini savunmuştur (Davis, 2010: 325; Guibernau, 1997: 150).

Almanya'yı tekrar ayağa kaldıracağını, eski onur ve itibarıyla buluşturacağını söyleyen Hitler; bunun için bütün toplumu, kulüpleri, kiliseyi, sosyal müesseseleri denetim altına alan bir totaliter sistem kurmayı amaçlamıştır (Yayla, 2014: 126). Bu amacına erişmek için bir bahaneye gereksinin duyan Hitler, 27 Şubat 1934'te Reichstag binasında çıkan yangından Komünistleri sorumlu tutarak, kendisine özgürlükleri sınırlama yetkisi veren bir kararname çıkarmıştır. Bunun üzerine yasal anlamda güçlenen Führer (önder), Almanları üstün bir ırk yapmaya dönük girişimlere başlamıştır. İktidarı ele geçirdikten sonra arkadaşı Ernst Röhm ve çok sayıda partili militanla kendilerini rahatsız eden insanları öldürtmüştür. Daha sonra da Alman halkını aryanlaştırmaya yönelik olarak Yahudiler, kamudaki, okullardaki ve üniversitelerdeki görevlerinden uzaklaştırılmış ve hatta Onlarla evlenmek bile yasaklanmıştır (Davis, 2010: 327-330).

Führer devletinin inşasındaki son taş beklenilenden daha hızlı şekilde, yukarıda bahsi geçen seri cinayetlerden bir ay sonra yerine oturtulmuştur: Hitler Cumhurbaşkanı Hindenburg'un ölümünü beklemeden 1 Ağustos 1934'te Alman İmparatorluğu'nun Devlet Başkanı Yasası'nı yürürlüğe koymuştur. Hindenburg'un ölümüyle de Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlık görevleri birleştirilmiş, o güne kadar komutası Cumhurbaşkanında olan İmparatorluk Ordusu Hitler'in emrine verilmiştir. Daha sonra 19 Ağustos 1934'te yapılan referandumla Hitler'in devlet başkanı, hükümet başkanı, parti başkanı ve başkomutan unvanlarını topladığı yeni ve çok yönlü iktidar konumu onaylanmış ve Almanya 1945 yılına kadar Hitler'le yoluna devam etmiştir (Frei, 2005: 42).

Başlangıçta Naziler, sosyal grupları rahatlatan devletçi bir ekonomi programını yürürlüğe koymuştur. Demokrasinin istikrarsızlığına karşı ekonomiyi rahatlatan otoriter yapılanma, Alman toplumunda genel kabul görmeye başlamıştır (Alkan, 2012: 104). Çünkü dönemsel bağlamli ekonomik darboğazların devlet kaynaklı yatırım programlarıyla ve politik psikolojiyle aşılması henüz toplum politikası temel ilkeleri arasında yer edinmemişken, Naziler bu reçeteyi uygulayarak ekonomiyi iyileştirmiş; Nazilerce getirilen tam mesaili çalışma, zorunlu askerlik ve yarım senelik zorunlu çalışma programlarıyla işsizlik azaldığı gibi, bu programlar politik-ideolojik amaçlara da hizmet etmiştir. 9 Eylül 1936 tarihli Onursal Parti Kongresi'nde ilan edilen dört yıllık kalkınma planıyla da program süresi içinde ekonominin savaşa hazır ve ordunun müdahale yeteneğine sahip hale gelmesi arzulanmıştır (Frei, 2005: 104-108). Bu son değişikliklerden sonra bütün eyaletlerin koordinasyonuna gidilmiş, seçimle işbaşına gelen bütün kurumlar kaldırılmış, bürokrasi temizlenmiş, özgür sendikalar gayri meşru ilan edilerek işçiler denetim altına alınmış, parlamentodaki Nazi ortaklarına varana dek bütün siyasî partiler kapatılmıştır. Bu zamana dek belirli düzeyde direnen ve bağımsızlığını sürdüren Kilise, ordu ve soylular da ya Nazilere boyun eğmiş ya da onlara dahil olmuştur. Ayrıca halk; tiyatro, sinema, müzik ve edebiyat gibi tüm kültürel etkinliklerin denetlenmesi ve basın-yayın

organlarının pasifize edilmesi yoluyla tamamen şartlandırılmış ve her tür farklı bilgi ve haberden yoksun bırakılmıştır (Çam, 2000: 284).

Hitler Almanya'nın Milletler Cemiyeti üyeliğinden çekildiği bu dönemde, Versay Antlaşması'yla yasaklanan silahlanmanın yeniden başladığını ilan etmiş, büyük bir ordu ve hava kuvvetleri kurulmasına yönelik girişimleri hızlandırmıştır. Silahlanma süreci tamamlanana kadar İngiltere ve Fransa'nın zayıf konumunda ise, bir değişiklik olmamıştır. Bu durumu idrak eden Hitler (Roberts, 2010: 268); Almanya, Fransa ve Belçika arasındaki sınırların güvence altına alındığı, ortak güvenlik sistemine uygun olarak hangi taraftan gelirse gelsin saldırıya karşı ortak müdahalede bulunma vaadinde bulunulan 9-16 Ekim 1925 tarihli Locarno Antlaşması'nı (Cevizliler ve Öncü, 2013: 32) tanımadığını belirtmiştir. Ayrıca Versay Antlaşmasıyla terk etmek zorunda kaldıkları Ren Bölgesi'ne tekrar girilmesini sağlayan Hitler, bir başka eski rüyayı, Alman olmayan Slav topraklarını ele geçirme hedefini, uygulamaya koymuştur. Bunun ilk adımı olarak, Çekoslovakya'dan geriye kalan bölümü Mart 1940'da işgal etmiştir. Aynı yılın Eylül ayında da Polonya'ya saldırmıştır. Ancak bu saldırı, Polonya'ya karşı verdikleri 'saldırıya karşı garanti'den dolayı istemeden de olsa İngiltere ve Fransa'nın Almanya'ya savaş ilan etmelerine yol açmıştır (Roberts, 2010: 660).

Bu süreçte Fransa işgal edilmiş, İngiltere ise, Manş Denizi'nin gerisinde tutulmuştur. 1940 yazında Almanya ve müttefikleri, fiilen Avrupa'nın tamamını kumanda edecek duruma gelmişti. 1941 yılında Hitler'in Yahudi sorununa yönelik kendi 'nihai çözümü'nü uygulamaya başlaması emrini vermesi üzerine, yaklaşık altı milyon Yahudi ve buna yakın sayıda Hristiyan katledilmiştir. Ancak Hitler'in aynı yıl, Polonya'ya saldırmasından önce Stalin'le 1939 yılında yapmış olduğu saldırmazlık paktına rağmen tarihindeki en büyük orduyu toplayarak Sovyetler Birliği'nin işgali ve köleleştirilmesi için Barbarossa emrini vermesi, Onu hüsrana uğratan nihai büyük hamlesi olmuştur. Rusya'daki çetin kış şartları ve Kızıl Ordu'nun gösterdiği direnişten dolayı Alman tümenleri bozguna uğramış ve 1942 yılının sonlarına doğru (aynı yılın yaz ve sonbaharının aksine) Savaş süreci Almanya'nın aleyhine işlemeye başlamıştır. ABD tarafından Japonya'nın Hiroşima ve Nagazaki kentlerine atom bombalarının atıldığı bu dönemde, Ruslar, Amerikalılar, İngilizler ve Fransızlar Almanya'ya doğru yayılmaya başlamıştır. Sonunun yaklaştığını anlayan Hitler'in intihar ettiği bu dönemde, Alman Hükümetinin varlığına son verilerek ülke yabancı işgaline terk edilmiştir. 4-11 Şubat 1945 tarihleri arasında yapılan Yalta Konferansı'yla Müttefiklerin liderleri, Almanya'nın dört geçici işgal bölgesine ayrılması hususunda anlaşmış ve Berlin Sovyet bölgesinin içlerine kadar aynı şekilde bölünmüştür (Roskin, 2007: 211).

2.5. Soğuk Savaş Dönemi

Bölünmüş Almanya Yayla (2014: 127)'nin belirttiği gibi, 1945-1991 yılları arasında Soğuk Savaş'ın cephe ülkesiydi. Soğuk Savaş'ın her şeyi, Almanya'yı her ülkeden daha fazla düzeyde etkilemiştir. Şöyle ki, II. Dünya Savaşı'ndan siyasi, askeri ve ekonomik anlamda yenik çıkan Almanya'nın toprakları; İngiltere, Fransa, ABD ve Sovyetler Birliği olmak üzere dört işgalci müttefik gücün egemenliğine girmiştir (Ünver-Noi, 2007: 50). 1949 yılına gelindiğinde ise, üç Batılı devletin -İngiltere, ABD ve Fransa- kendi işgalleri altındaki toprakları birleştirmesiyle Federal Alman Cumhuriyeti ve Sovyet bölgesinde ise, Demokratik Doğu Alman Cumhuriyeti kurulmuştur (Çam, 2000: 285).

II. Dünya Savaşı'nda yaklaşık 27 milyon yurttaşını kaybeden Sovyetler Birliği, işgal edilen ülkeyi yağmalama konusunda kararlı olduğunu göstermiştir. Doğu Almanya'daki bütün fabrikaları söküp gemiyle ülkelere götürmüş ve ülkeyi şişirilmiş işgal parasıyla doldurmuştur. Diğer yandan, Doğu Avrupa'nın Sovyet yönetimince ele geçirilmesinden esef duyan İngilizler ve Amerikalılar; kendi işgal bölgeleri olan Federal Alman Cumhuriyeti'nde, Almanların ekonomik ve siyasi hayatının yeniden canlandırılmasına yönelik girişimlerde bulunmuştur. ABD'nin Marshall Planı ve diğer yardım programları vasıtasıyla ekonominin yeniden ayağa kaldırılmasına yönelik Almanya'ya milyarlarca dolar destek sağlanmıştır (Roskin, 2007: 212).

Almanya'da bu değişikliklerin gerçekleştiği yıllarda, uluslararası alanda askeri, ekonomik ve siyasi nitelikli önemli örgütler ve anlaşmalar tesis edilmiştir. Bunlardan biri de 1949 Nisan'ında NATO'nun kurulmasıdır. Bu dönemde Sovyet siyasetinin sonuçlarından biri olarak, Federal Alman Cumhuriyeti ile Demokratik Doğu Alman Cumhuriyeti birbirinden uzaklaşmaya devam etmiştir. Federal Alman Cumhuriyeti'nin 1955 yılında NATO'ya girme yönünde aldığı karara tepki olarak, Sovyetler Birliği de uydu devletler ittifakı olarak Varşova Paktı'nı kurmuştur (Roberts, 2010: 714). Liberalizmin siyasi değerlerini, temsili demokrasiyi ve hukukun üstünlüğünü benimsemek zorunda kalan ve ulusların barışçıl üyesi olarak yeni roller üstlenen Batı Almanya'nın bir diğer önemli yönelimi Komünizm karşıtlığı olmuştur. İç siyasette Sosyalizmin Komünizmle bir tutularak içeride düşman ilan edildiği Batı Almanya'nın partneri ve koruyuculuğu rolünü de ABD üstlenmiştir (Ünver-Noi, 2007: 52).

Batı ve Doğu Almanya arasında askeri ve siyasi açıdan kopmaların görüldüğü bu yıllarda, Avrupa ülkeleri arasında çeşitli ittifaklar geliştirilmeye başlanmıştır. Marshall Yardımı'na eklenen şartlar, yardım alan Avrupalı güçleri Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (OECE) ve Avrupa Ödemeler Birliği (EPU) aracılığıyla yakın işbirliğine zorlamıştır. ABD'nin Avrupalı müttefiklerine Batı Alman ekonomisiyle bütünleşme yolundaki baskıları, Fransız Hükümeti'nin Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) önerisini getirmesinde oldukça etkili

olmuştur. Fransızların ulusal güvenliği ekonomik canlanmayla bağdaştırmanın yolu olarak teklif ettikleri AKÇT (Wallace, 2005: 43) ile hem Avrupa kıtasında uzlaşma ve barış zemini oluşturulmuş, hem de tarihten gelen Fransız-Alman düşmanlığına çözüm getirilmiştir (Alganer ve Çetin, 2007: 306). Konuya Alman cephesinden bakıldığında, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ulusçuluğun Batı Almanya'da atılması gereken bir yüke dönüştüğü görülmektedir. Ulusçuluk ya da ulusallık yerine uluslararasılığın yani Avrupalılık fikrinin öncelenmesi gerekmektedir. Bu noktada ulus devlet düşüncesinin tarihsel yıpranmışlığından ve tarihten gelen düşmanlıktan kurtulmak, ancak ekonomik ve siyasî birleşme yoluyla gerçekleştirilebilirdi. Ayrıca Almanya'nın Avrupa bütünleşmesi olmaksızın Avrupa'daki gücünü diğer ülkelere kabul ettiremeyeceği endişesiyle federal yapıda bütünleşme yolunda hareket etmekten başka alternatifi de bulunmamaktaydı (Canbolat, 1994: 58-59; Karluk, 2003: 75).

Batı Almanların Avrupalı ülkelerle ittifaklar kurarak entegre olmaya çalıştığı bu dönemde Doğu Almanlarca aniden örülen ve çevresi mayınlar, dikenli teller ve silahlı muhafızlarla tahkim edilen Berlin Duvarı ile Berlin'in Sovyet ve Batı sektörleri birbirinden fiziki olarak ayrılmıştır (Roberts, 2010: 719). Ancak 1960'lı yıllardan sonra farklı konseptlerde de olsa her iki Almanya yeniden birleşmeyi sürekli gündeminde tutmuştur. 1980'li yılların başlarında her iki Almanya'da millet, kimlik ve kendi kaderini tayin etme konusunda tartışmalar belirmeye başlamıştır (Koçdemir, 2004: 233). Birleşme konusunu baş meselesi yapan Helmut Kohl'un seçime yönelik hesaplarında birleşmenin başarıyla gerçekleşmesi de önemli yer tutmaktaydı. Ayrıca Federal Almanya Cumhuriyeti'nde SPD Başkanı ve Başbakan Willy Brandt'ın iki taraftaki ilişkileri normalleştirmek ve ABD'nin egemenliğini kırmak amacıyla başlattığı politika olan Ostpolitik de bu yönde olumlu katkı sağlamıştır. Nitekim Kohl'un izlediği politikalar semeresini vermiş ve 1989'da Berlin Duvarı yıkılmıştır. 3 Ekim 1990'da da Doğu Almanya topraklarının, Federal Alman Cumhuriyeti'nin topraklarına katılmasıyla Almanya yeniden birleşmiştir (Roberts, 2010: 743-744).

2.6. Soğuk Savaş Sonrası Dönem

II. Dünya Savaşı sonrasında yeniden birleşen Almanya, eski Federal Almanya Cumhuriyeti'nin Batılı devletlerce oluşturulmuş Anayasası temelinde şekillenmiştir. Başka bir ifadeyle yeni bir statü oluşturmak yerine, Ülkenin doğusunun batısındaki siyasal yapıya adapte edilerek birleşmesi sağlanmıştır. Bu yapılırken Amerikalı anayasa yapıcılarını, üç amaç doğrultusunda Almanya'yı şekillendirmiştir: Bunlardan ilki, Hitler ya da II. Wilhelm benzeri bir otorite etrafında toplanmış güçlü bir yürütme merkezinin oluşmasını önlemektir. İkincisi, böyle bir gelişmenin hâsıl olması durumunda dış müdahaleye olanak tanıyan bir anayasal çerçevenin oluşturulmasıdır. Üçüncüsü de Sovyet işgali altındaki

bölgelerin Federal Almanya'ya katılımını kolaylaştıracak bir zeminin oluşturulmasıdır (Alkan, 2012: 106).

Bu ereklerle şekillendirilen Almanya, Soğuk Savaş sonrasında başlangıçta etnik temelli ulusçuluk sorunsalıyla yüzleşmek durumunda kalmıştır. Akabinde de ekonomik nitelikler kazanan etnik ulusçuluk ve yabancılar sorunu, varlığını hissettirmeye devam etmiştir. Şöyle ki, Berlin Duvarı'nın yıkılması "biz tek halkız" sloganının Almanlar arasında tekrar belirmesine vesile olarak, tek ulus, tek devlet ve siyasî-demokratik bir millet kavramından etnik bir millet kavramına dönüşü tekrar gündeme taşımıştır. Bu ortamda her ne kadar etnik Almanlar vatandaşlık için Batı Almanlarca sevinçle karşılanırsa da diğer yandan Almanya'da uzun yıllar yaşayan, çalışan ve çocuklarını yetiştiren yabancıların dışlanmış durumunda hiçbir değişiklik gözlenmemiştir. Bu da Alman ulusçuluğunun bir etnik ulusçuluk olduğunu, bir kez daha gözler önüne sermiştir (Ünver-Noi, 2007: 83).

Ancak söz konusu durum, 1990'lı yılların sonlarına doğru kısmen değişmeye başlamıştır. 2005 yılına kadar devam eden Kırmızı-Yeşil Koalisyon (Birlik 90/Yeşiller)'un 1998 yılında iktidara gelmesiyle Almanya'nın bir göç ülkesi olduğu gerçeği kabul edilmeye başlanmıştır. Vatandaşlık Yasası'nda yapılan reformla Almanya'da eski "kan hakkı prensibi"ne tamamlayıcı olarak "toprak hakkı prensibi" üzerine ulusu tanıma yöntemi kabul edilerek bu alanda somut bir adım atılmıştır. 35 bin Müslüman çocuğa Berlin'de İslami eğitim alma hakkının tanındığı bu dönemde Hükümet, bir tür "yeşil kart programı" olarak adlandırılan kalifiye işçilerin ülkeye girişlerine olanak sağlayan yeni bir yasa çıkarmıştır. 2005 yılında gerçekleşen iktidar değişikliği (CDU ile SPD'nin koalisyonu) de yapılan bu yasal düzenlemelerden geri adım atılmasına yol açmamıştır (Ünver-Noi, 2007: 85). Buna rağmen kaydedilen ilerlemenin devamı getirilememiştir. Şöyle ki, tek etnili bir rejime dayanan Almanya'da her ne kadar geçmişte savaşın galiplerinin dayatmasıyla Danimarkalılar, Frizyalılar, Sorblar ve Çingeneler olmak üzere dört etnik kategoriye azınlık statüsü tanınarak hakları verilmiş olsa da 2005 yılı itibarıyla sayıları 8 milyona ulaşan yabancılar, başta vatandaşlık hakkı olmak üzere pek çok haktan yoksun bırakılarak Alman ulusunun dışında tutulmuştur (Aktürk, 2006: 41).

2000'li yıllara gelindiğinde ise, birçok ülkede ekonomik ulusçuluk ve himayecilikte görülen artıştan Almanya'nın da kendi payına düşeni aldığı görülmektedir. Dünyanın bu yıllarda yaşadığı küresel kriz, birçok ülkede ulusçuluk duygularında belirgin düzeyde artışa yol açmıştır. Özellikle Maastricht Antlaşması'yla getirilen ortak para biriminin kabulünden sonra Avrupa'da ulusçuluğun zayıflayacağı beklenirken, tam tersi olmuştur (Erçel, 2012). Avrupa'da ekonomik kriz ırkçılığı tetiklemiştir. Almanya'da aşırı sağcı parti NPD'nin oyları ve destekçileri artış göstermiştir. Ayrıca 1990'lı yıllardan sonra özellikle Türklere karşı daha önceden görülmemiş düzeyde bir şiddet uygulanmaya başlanmıştır. Bu konuda Almanya İçişleri Bakanı Otto Schily'nin

yaptığı çarpıcı açıklama ise, dikkat çekicidir. Irkçı ve yabancı düşmanı saldırıların 2000 yılında 15 bin 951'e çıktığını belirten Schily, Almanya'da eyleme hazır yaklaşık 8 bin Neo-Nazi militanının bulunduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Almanya'da aşırı sağcı partilerin oylarındaki artış, bazı eyaletlerde milletvekili çıkarabilmesi ve Berlin seçimlerinde (2011) altı ırkçı milletvekiliyle birlikte beş belediye meclis üyesinin seçilmesi, Avrupa'da yükselen ekonomik temelli milliyetçiliğin tahminlerin ötesinde oldukça vahim olduğunu da göstermektedir (Aktaş, 2012: 830).

Ancak geçmişten günümüze dek etnik ulusçuluğun belirgin bir şekilde hissedildiği ve son dönemlerde ekonomik gerekçelerle tekrar dirildiği Almanya'da uygulanan yönetim sistemi, başta Fransa olmak üzere birçok Avrupa ülkesine göre oldukça demokratik ve serbestiyete dayanan bir yapıya sahiptir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1949 Anayasası ile şekillenen Almanya'nın yönetsel yapısı, federal temeller üzerine inşa edilmiş ve demokratik unsurların devamlılığı için federal ve federe yönetimler arasındaki yetkilerin ayrımı vazgeçilmez ilke olarak telakki edildiğinden aralarındaki ilişki bir tür ortaklık ilişkisini çağrıştırmaktadır. Örneğin; yasal ve ekonomik birlik ilkesi zemininde vergilerin saptanması ve Landerler arasında (16 Lander bulunmakta) paylaşılması süreçlerinde federal yönetim etkin roller üstlenirken, makro çerçeve içinde yürütülmesi gereken faaliyetlerden eğitime de federe yönetimlerin yetki alanı içinde yer verilmiştir. Yasama sürecinde federal yönetimin etkili olduğu kabul edilmekle birlikte, bu süreçlerde Bundestag'ın yanı sıra Lander temsilcilerinden oluşan Bundesrat'ın da önemli bir etkinliği bulunmaktadır. Şöyle ki, federe yönetimlerin mali ve idari yetkilerini etkileyen herhangi bir anayasa değişikliğinin Federal Meclis'ten sonra Federe Meclis tarafından oy çokluğuyla kabul edilmesi gibi düzenlemeler bunu göstermektedir (Tuncer, 2012: 797).

Bölgesel yönetimler kadar yerel yönetimlerin de güçlü olduğu Almanya'da belediyeler, başta Fransa olmak üzere diğer Avrupa ülkelerine nazaran çok geniş ve oldukça farklı hizmetleri yerine getirmektedir. Belediyeler, federal hükümet ve lander yönetimi tarafından devredilen kamu sağlığı, seçimlerin yönetimi, vergileme ve binalara ruhsat verilmesi gibi işlerde eyalet adına hareket ettiği gibi, su, elektrik, taşımacılık, altyapı gibi kendilerine yetki ve sorumluluk devredilen alanlarda da karar serbestliği içinde hareket ederek görevlerini icra etmektedir. Almanya'da yerel polisin örgütlenmesi dahil geniş bir yetki ve görev ağıyla donatılan belediyeler (Batal, 2010: 11-12) kadar, diğer yerel yönetim birimlerine de önemli yetki ve görevler hasredilmiştir. Bunda federal yönetimin kendi kriterlerinden vazgeçerek AB kriterlerini kabul etmesi, özellikle Maastricht Antlaşması'yla yerinden yönetim ilkesinin AB gündemine girmesinin etkisi oldukça fazladır. Yerinden yönetim anlayışını eğitim, kültür ve bölgesel ekonomik kalkınmaya dönük yetkilerin kendilerine verilmesi amacıyla sağlam bir zemin olarak gören Alman Landerları'nın ısrarı, bu yönde AB müktesebatının değişmesinde önemli paya sahip olmuştur. Nitekim bu süreçte değişime uğrayan

yerinden yönetim anlayışıyla Lander yönetimleri mali ve yönetsel açıdan güçlenmiştir (Tuncer, 2012: 799).

3. FRANSA'NIN ULUS DEVLET PROFİLİ ÜZERİNE

Almanya ile Birlikte Avrupa'nın lokomotif ülkelerinden olan Fransa; büyük kargaşalarla, devrimlerle, önemli filozof ve fikir adamlarıyla dolu bir tarihi mirasa sahiptir. Siyasî ve idari alanda çoğu zaman öncülük yapan ve başka ülkeler tarafından taklit edilen Fransa, iki asırdan az bir zamanda birkaç farklı rejimi denemiştir. Mutlak monarşi ve devrimci diktatörlükten parlamenter sisteme ve nihayet yarı başkanlık sistemine geçiş yapmıştır. Siyasî rejim deneyimi fazla olan bu ülke, Avrupa'da demokrasinin doğum yeri olarak da addedilmektedir (Yayla, 2014: 109). Demokrasi kadar, ulus devlet olgusunun oluşması ve şekillenmesinde de Fransa'nın katkısı yadsınamaz. Wallace (2005: 45)'ın belirttiği gibi, ulus devlet sadece iki Batı Avrupa devletinin, İngiltere ve Fransa'nın, tarihsel deneyimine büyük ölçüde bağımlı olan yapay bir ürünü, ideal bir tipi teşkil etmektedir. Bu iki ülke, devletin rolü ve devletle toplum ilişkileri açısından birbirinden farklı gelenekler geliştirmiştir. Bu ülkelerden Fransa, devletleşme ve uluslaşma süreçleri bakımından da farklı özelliklere sahiptir. Özellikle Almanya ile karşılaştırıldığında bu daha belirgin bir şekilde görülmektedir. Fransa ile Almanya iki asır boyunca birbirinden farklı, hatta birbirine zıt ulusallık ve ulusal bilinç modelleri geliştirmiştir. Fransız geleneğinde ulus, devletin kurumsal ve ülkesel çatısıyla bağlantılı bir şekilde kavranmıştır. Devrim ve Cumhuriyet dönemlerinin ulusallık ve vatandaşlık tanımları üniterci, evrenselci ve laik yönüyle eski rejimin zaten özünde siyasal nitelikli olan ulusallık anlayışının pekişmesine katkı sağlamıştır. Diğer yandan Fransız ulusallık anlayışı devlet merkezli ve asimilasyoncu bir karaktere sahipken, Alman ulusallık anlayışı volk (halk) merkezli ve farklılıkçı olmuştur (Brubaker, 2010: 9).

Fransız ulusunun oluşumu ise, Fransız tacının artan iktidarıyla paralellik arz etmektedir. Fransa'da ulus taçla olan bağlantıda yaratılmakta, tacın kutsal statüsü monarkın şahsiyetine ve mahiyetine ihtiyaç sağlayarak Fransa'da yeni belirmeye başlayan ulusal bilinci güçlendirmekteydi. Bu bakımdan Fransa'da devletin ulusu yaratan ana etmen olduğu söylenebilir (Schulze, 2005: 103). Fransa'da vatandaşlık kavramı da vatandaşlar arasında eşitlik ilkesinin ve egemenlik kavramının getirildiği, vatandaşlıkla bir ulusa aidiyet arasında bağ kurulduğu, vatandaşla devletin birbirleri karşısındaki görev ve sorumluluklarının saptandığı Fransız Devrimi ile siyasal kültürün bir parçası olmuştur. Fransa'da ulus ve devlet kurma süreçleri de birbirine koşut olarak gerçekleştiğinden vatandaşlık, ulus devlete üyelik anlamına da gelmektedir. Fransız ve Alman vatandaşlık yasaları, vatandaşlığın kan bağıyla kazanıldığı "jus sanguinis" ilkesine binaen şekillenmiştir. Diğer yandan Fransız vatandaşlık yasaları, İngiliz ve Amerikan vatandaşlık yasalarını belirleyen vatandaşlığın ülke toprakları içerisinde

dünyaya gelinmesiyle kazanılmasına dayanan “just soli” ilkesinden de izler taşımaktadır (Brubaker, 2010: 11-12).

İngiltere ve İspanya gibi Fransa’da da “ekonominin birleştirilmesi, teritoryal merkezileşme, giderek daha çok tabakaya eşit yasal hakların tanınması ve kamusal kitlesel eğitim sistemlerinin büyümesi” şeklinde ifade edilen üçlü devrimin etkisiyle yeni, daha geniş siyasî kültüre sahip, teritoryal bir birlik meydana gelmiştir (Smith, 2002: 182-183). Bu birliği sağlayan Fransa, ırk bakımından türdeş olmamakla birlikte, farklı ırkların belirli yerlerde kümelenmeyip kaynaşmasıyla fiili yönden ırk uyumunu sağlamış bir devlettir. Temelde farklı fiziki karakterlerin bir coğrafi bütün içinde birleşmesi, farklı gelenek ve kültürlerin Fransız uygarlığı denen potada erimesi, Latin ve Germen kökenli dillerin dünyaya yayılan tek bir dili (Fransızca) ortaya koymasıyla Fransız ulusu şekillenmiştir (Çam, 2000: 143). Ancak Fransız ulus inşası, taşradaki yerel kültürler ve diller tahrip edilerek sürdürülmekte, egemen bir Fransız kültürü oluşturmak maksadıyla diğer kültürlere hayat tanınmamaktadır. Yerel diller konusunda ise, toptan bir yasaklama getirmek yerine gevşek bir yok etme politikası izlenmektedir (Saklı, 2012: 10-11).

Milli birlikteliğini erken dönemde kurarak ulusal merkezi monarşiye ilk ulaşan devletlerden biri olan Fransa, yönetim tarihinde ayrı bir yere sahiptir. Ayrıca Fransa'nın siyasî ve idari sistemi, Kapitalizm ötesi şartlara erişerek bilgi toplumuna geçiş aşamasına gelen ulusların mikromilliyetçilik ve etnisite kavramlarına güç veren bazı çağdaş trendlere boyun eğmeden üniter devlet yapılanmasının korunup korunmayacağı veya yerellik anlayışının bu kavramlarca dejenere edilip edilmeyeceği sorularına da bir cevap niteliğindedir. Çünkü Fransa, kapitalist birikim sürecinin belli aşamalarında gündeme gelen bölgelerarası dengesizlikte bu dengesizliğin güdümlendiği siyasal, sosyal, etnik ve ekonomik mesafe sorunlarını üniter devlet sisteminden ve Birlik Anayasası'nın ilkelerinden fazlaca ödün vermeden belli bir düzeyde çözebilen ender ülkelerden biridir. Bunda Fransız Devrimi koşullarında Napolyon'un kurduğu merkeziyetçi yönetim modelinin, çağdaş sosyo-ekonomik ve siyasal dinamikler ile ihtiyaçlar dikkate alınarak revize edilerek uzun süre uygulanmasının payı büyüktür (Nitas, 2003: 201). Nitekim bu özelliğinden dolayı Fransa'da son iki asırda ondan fazla yönetim biçimi değişikliği gerçekleşmesine rağmen, ülkenin ulus ve devlet anlayışıyla sembolleri aynı kalmış, ordu ve bürokrasi kesintisiz bir biçimde aynı Fransa'ya hizmet etmiştir (Koçdemir, 2004: 221-222).

Ayrıca Fransa, Ortaçağ'dan beri yaşanan savaşları, I. ve II. Dünya Savaşları'nı anlamsız kılmak, ulusal güvenliği ekonomik canlanmayla bağdaştırmak amacıyla AKÇT'nin kurulması yönünde öneride bulunarak (Wallace, 2005: 43), Avrupa bütünleşmesine öncülük yapan, daha sonra imzalanan Roma Antlaşması ile akabinde gelen Avrupa Topluluğu anlaşmalarına taraf olan bir devlettir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa devletlerinin ulusal egemenliğe dayanan prestij politikası ile ekonomik çıkar peşinde koşmaktan

vazgeçmeleri gerektiğine inanan (Canbolat, 1994: 68) Fransa, Avrupa bütünleşmesine önemli düzeyde katkılar sağlayan ve bu bağlamda iç ve dış siyasal yapılanmada önemli revizyonlara giden bir Avrupa ülkesidir.

4. FRANSA'DA ULUS DEVLETİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE SORUNLARI HAKKINDA

Bu bölümde Fransa'da ulus devletin tarihsel gelişimi ve sorunları hakkında dönemler halinde bilgiler verilmiştir.

4.1. Eski Rejim Dönemi

Üç kenarı denizlerde, üçü de karada olmak üzere altıgen biçimine sahip olan Fransa, tarih boyunca kuzeyden ve doğudan kara saldırılarının muhatabı olan, bu yüzden de güçlü bir orduya ihtiyaç duyan bir ülkedir. Milattan önceki yüzyıllarda Fransa'ya önce Kelt kabileleri girmiş ve yerli Liguryalılar ile kaynaşmışlardır. Akabinde de bu ülke Romalılarca işgal edilmiş ve Galya olarak adlandırılmıştır (Roskin, 2007: 105). Ancak Fransız topraklarını işgal eden Romalılar, otoritelerine karşı isyan eden kavimlerle karşılaşınca bu ülkede etkin bir merkezi yönetim kuramamıştır. Fransa'da göreceli bir merkezi otorite, ilk kez Franklar tarafından kurulmuştur. 5. yüzyılda Fransa'yı işgal eden ve buraya kendi isimlerini veren Frankların Merovenj Hanedanı'nın Clovis döneminde kurdukları krallık, 7. yüzyılda saray nazırların denetimine girmiş ve sonuçta Karolenj Hanedanı tahtı devralmıştır. Bu Hanedan tarafından kurulan Şarlman İmparatorluğu'nun 843 yılında Verdun Anlaşması ile bölüşülmesi üzerine, Louis'nin oğullarından Charles'ın payına düşen topraklar, günümüz Fransa'sını teşkil etmiştir (Nitas, 2003: 202).

Fransız ulusunun oluşumu ise, Ren Nehri'nin batısında daha kolay ve hızlı ilerlemiştir. Batı Frank kralları, kendilerini Charlemagne (Frankların 768-814 yılları arasında hüküm süren kralı)'in meşru varisi olarak addetmişlerdir. 888 yılında Batı ve Doğu Frank Krallıkları şeklindeki kaçınılmaz bölünmede bile Batının Frank kralları, kendilerini Karolenj ve Merovenj Hanedanları'nın geleneklerini tek başına sahiplenmeye çalışan Frankların kralları olarak adlandırmışlardır. Bu dönemde Galya'da yaşayanların tamamı değil, sadece krala sadakat ve askerlik borcu olanlar Frank olarak kabul edilmiştir. Bu yüzden Fransız ulusunun oluşumu, Fransız tacının Loire'den Güney ve Batı Fransa'ya doğru yayıldıkça artan iktidarıyla paralel şekilde hiç bitmeyen bir süreç görünümü arz etmiştir. Başka bir ifadeyle ulus Fransız tacıyla olan bağlantıda yaratılmış olup; ulusal bilinç ise, tacın kutsal statüsünün monarkın kişiliğine ve mahiyetine ihtişam sağlamasıyla güçlendirilmiştir. Bu bakımdan devletin ulusu doğurduğu söylenebilen (Schulze, 2005: 102-103) Fransa'da yukarıda bahsi geçen Verdun Anlaşması ile yapılan bölüşmeden 13. yüzyıla kadar ülke, özerk dükalık ve

prenslüklerden oluşan bir mozaikti adeta. 9 ve 13. yüzyıllar arasındaki dönemde prenslikler neredeyse monarşi kadar güçlenmiştir. Ancak 12. yüzyılın sonlarında şans adeta yön değiştirmiş, kraliyet toprakları gerek feodal hakları icbar ederek, gerekse evlilikler yoluyla ve askeri güç kullanarak Gal topraklarına doğru genişlemeye başlamıştır (Llobera, 2007: 46-47).

12. yüzyıldaki gelişmeler bunlarla sınırlı değildir. Bu yüzyılda ticaretin gelişmesiyle feodal düzeni simgeleyen kapalı tarım ekonomisi paranın hâkim olduğu pazar ekonomisine dönüşmüş, girişim özgürlüğü, özel mülkiyet ve kişisel hak ve hürriyetler öncelenmiş, tüccar ve zanaatkârların yaşam tarzlarıyla beklentilerine uygun yeni bir hukuki ve mali düzene gereksinim duyulmuştur (Nitas, 2003: 202). 12. yüzyılda bir yandan ekonomik yapıda bu değişiklikler hâsıl olurken, diğer yandan Fransız toplumu doğmaya başlamıştır. Ortaçağ Avrupa'sında Kilise ve feodal beylerce yönetilen ve yönlendirilen, uygulanan baskıdan dolayı özgürlükleri ellerinden alınan halk yığınları, Haçlı Seferlerinin ardından kralla birlikte olmaya, kendi topraklarını işleyip, kendi inancını yaşamaya karar vermiştir. Bu karara binaen kralın çevresinde uluslaşmaya başlayarak kendilerini Fransız olarak ifade etmeyi siyasî ve ekonomik bakımdan uygun görmüştür. Buna karşılık kralın da halkına karşı koruyuculuk görevini üstlenerek onların can ve mal güvenliğini sağlayıp onlardan yararlanması ve ortak çıkarlar etrafında birleşmesi zorunlu hale gelmiştir (Yengin, 2006: 19-20). Bu birleşmenin neticesinde kudreti artan Fransız Krallığı, 13. yüzyılda topraklarını iyice genişletmiştir. 14. ve 15. yüzyıllarda ise, Fransa Krallığı başını kralın, gövdesini de uyrukların oluşturduğu bir bütün olarak düşünülmektedir. Bu dönemde Kralın Kilise ve lordlar üzerindeki gücünü pekiştirerek askeri, malî ve hukuki alanlarda egemenlik hakkını kullanarak bürokrasiyi oluşturması, dil ve din temelinde bir kültürel bütünleşmenin gerçekleşmesi, Krallığı ön plana çıkarmıştır. 13. yüzyıldan sonra gelişmeye başlayan vatan kavramı da 'uğrunda can verilen', feodal değerlerin yerine geçen bir değere dönüşmüştür (Saklı, 2012: 10).

Burada Avrupa'da birleşme fikrinin oluşmasında büyük öneme sahip olan Yüzyıl Savaşları dönemindeki gelişmelerin de yâd edilmesi de gerekmektedir. Fransa'da bireylerin mülklerinin tahrip olduğu, paranın ayarında sık sık oynamaların yapıldığı (Alganer ve Çetin, 2007: 290) Yüzyıl Savaşları'nın sürdüğü 15. yüzyılın ilk çeyreğinde -1422 yılında- tahta on yedi yaşındaki VII. Charles çıkmıştır. Soyluların ve şato sakinlerinin kraldan emir almayı reddettikleri, Başkent Paris dahil olmak üzere ülkenin kuzey ve güneybatı kesimlerinin İngilizlerin denetimine girdiği bu dönemde VII. Charles, din adamları, soylular ve varlıklı yurttaşları ikna ederek özel bir savaş vergisi toplanmasına izin vermelerini sağlamıştır. Toplanan vergi gelirlerinin büyük bölümü güçlü bir ordunun kurulması yolunda harcanmıştır. Kurulan orduyla İngilizleri püskürtmeyi başaran Fransızlar, ülkelerini yeniden kazanmışlardır. VII. Charles'ın ölümünden sonra tahta geçen oğlu XI. Louis de soyluları denetim altına almayı ve can düşmanı olan Burgonya dükünü yenmeyi başarmıştır. Bu gelişmenin üzerine tek bir ülke haline

gelen (Davis, 2010: 142-143) Fransa'da bir toprak birimi olarak krallık düşüncesinin gelişmesi de uzun süre almıştır. Kralın mülkünün onun şahsi mülkü olmaktan çıkması ve krallığın topraksal bütünlüğünün korunması, 15. yüzyılın ortasına kadar gerçekleşmemiştir. Bu dönemden sonra toprak bütünlüğü ilkesi ve tacın devredilemezliği fikri de yerleşmeye başlamıştır (Llobera, 2007: 53-54).

16. yüzyıl Fransa'sı ise, Katolik ve Kalvenist çıkarların çatışmasından dolayı büyük acılara sahne olmuştur. Her iki mezhep de 1562'den 1598'e kadar sürecek olan din savaşlarında iktidarı ele geçirmek amacıyla çarpışmıştır (Roberts, 2010: 320). Din savaşlarının Bourbon Hanedanı IV. Henry tarafından sonuçlandırılması, dönemi belirleyen önemli bir gelişmedir. Böylece merkeziyetçi ve mutlakiyetçi monarşinin kuruluşu tamamlanırken, ulus devletin temelleri de atılmaya başlamıştır. Bu dönemde Richelieu ve Mazarin'in düzenlemeleriyle pekişen merkezi krallık otoritesi, Fransız Devrimi'ne kadar sürdürülmüştür (Nitas, 2003: 203-204). Fransız ulus devletinin oluşumunda yaşanan bu gelişmeler kadar, Fransızca da etkili olmuştur. Fransızcanın yayılışı, kısmen tasarlanmış bir devlet politikasının sonucudur. Kraliyet otoritesinin onayıyla (I. François'ın 1539 yılında yayınlamış olduğu fermanla) Fransızca, devlet iletişiminin sağlandığı tek dil haline gelmiştir. Richelieu tarafından kurulan Fransız Akademisi ise, Fransızcanın hem biçimlenmesinde hem de ülke topraklarında başarıyla yayılmasında büyük etki yapmıştır (Giddens, 2005: 192). Krallığın birliğinin dilden sonraki aşamasını ise, Fransa'nın işaret ve simgeleri teşkil etmektedir. Şüphesiz ki yazılı olmayan bir kültür için işaret ve simgeler, ulus fikrine giden yol olarak bazı durumlarda yegâne seçenektir. Bu bağlamda başta para ve kraliyet mühürlerinde yer alan zambak gibi simgelerin kullanımının etkisi büyüktür (Llobera, 2007: 60).

17. yüzyılda Almanya'da parçalanma sürecini hızlandıran Otuz Yıl Savaşları da Almanya'nın aksine Fransa'nın bütünleşmesine katkıda bulunmuştur. Savaşların sonunda imzalanan Westphalia Barış Antlaşması ile Fransa Avrupa'nın en önemli gücü haline gelmiştir (Alganer ve Çetin, 2007: 293). Bu dönemde XIV. Louis'nin 1643'te iktidarı tamamen ele geçirmesi bir dönüm noktası olmuştur. Bu gelişmelerin üzerine Fransa, 1780'lere kadar çok başlı yönetimden kurtulmuştur. Ayrıca yaklaşık yarım yüzyıl boyunca, Avrupa Kıtası'nın önde gelen gücü olarak göz kamaştırıcı askeri ve diplomatik ağırlığını da korumayı başarmıştır. XIV. Louis döneminde sahip olduğu güçlü nüfustan dolayı Fransa, Kıtadaki güç ve nüfuz açısından çok büyük bir üstünlüğe erişmiştir (Roberts, 2010: 353-357). Ancak bu tablo uzun sürmemiştir. XV. Louis'nin iktidarıyla birlikte Fransız ekonomisi adeta bir çıkmaza girmiştir. XV. Louis, kendinden sonra tahta geçen torunu XVI. Louis'ye Yedi Yıl Savaşları'ndan yenilgiyle çıkıp Kuzey Amerika'daki tüm sömürgelerini kaybeden, askeri harcamaları vergi gelirleriyle karşılayamayan, tam manada iflas etmiş bir ülkeyi miras bırakmıştır. Ekonomisi tarıma dayanan ülkede halkın %80-85'ini oluşturan köylüler, oldukça zor şartlar altında yaşamak zorunda kalmıştır. Emekçilerle burjuvanın da rejimden hoşnut olmadığı XVIII. yüzyıl Fransa'sı, sanayileşme yönünde belli bir düzeyde gelişme

gösterse de bu gelişme yetersizdi. Genellikle büyük kentlerdeki küçük fabrika ya da işliklerde çalışan az sayıdaki emekçi de düşük ücretlerden ve yükselen fiyatlardan hoşnut değildi. Eski rejime en büyük desteği sağlayan ruhban sınıfının da diğer tabakalar gibi bölünmüş bir yapı arz ettiği Fransa'da yukarı din adamları, toplumdaki ayrıcalıklı konumlarının sürdürülmesi için mevcut düzenin devamlılığının ve sarayla işbirliğinin sürdürülmesinin bilincindeydiler. Ancak Kilise hiyerarşisi içindeki üstlerinin servet ve kibirlerinden rahatsızlık duyan papazlar da köylüler ve kentli halkla aynı sıkıntıları yaşamış ve düzen değişikliği fikrini giderek daha fazla düzeyde dile getirmişlerdir (Ağaoğulları, 2006: 186). Nihayetinde parlamenter kurumların bulunmadığı, ayrıcalıkların, baskı ve adaletsizliğin yaygın olduğu, bütün güçleri elinde toplayan kralın tanrının yeryüzündeki temsilcisi sayıldığı Fransa'da eski rejim, 1789'da başlayan Devrimle sona erdirilmiştir (Çam, 2000: 147).

4.2. Devrimler Dönemi

XV. Louis'in ardından 1774 yılında tahtı devralan XVI. Louis dönemi Fransa'sında devletin iflasına yönelik tehlike çanları çalmaktaydı. Ülke yönetiminin çıkan mali krizleri borç alarak ya da dolaylı ve dolaysız vergilerin asıl yükünü yoksul kitlelerin sırtına yükleyerek geçiştirmeye çalıştığı bu dönemde; topraklarında çalışan köylülerin ücretini düşük tutup, kiralari ve vergileri artırma yoluna giden toprak sahiplerinin de tesiriyle yoksul köylülerin hayatı çekilmez bir hal almıştır (Roberts, 2010: 420-422). Kuşkusuz köylerdeki kıtlık, ticaret ve sanayide görülen bunalım, kentsel yerleşim alanlarında aşağı halk tabakalarının içinde bulunduğu sefalet, Devrimin patlama anını keskinleştirip hızlandıracak etmenlerdi. Ancak bunlar Devrimin asıl nedenlerini teşkil etmemekteydi. Asırlardır hüküm sürmüş olan mutlak monarşi rejimi devrini tamamlamış, ülkenin iktisadi, siyasî ve sosyal açıdan gelişmesine bir ayak bağı olmuştur. Bu kendini Tiers État (Halk Meclisi) ile ayrıcalıklı zümreleri karşı karşıya getiren o derin ve çözümsüz uyuşmazlıkta belli ediyordu: Ülkede Tiers État, halkın büyük bölümünden oluşurken, alabildiğine azınlık da olsalar ayrıcalıklı zümreler siyasal iktidarı elinde bulunduruyorlardı. Bu biçimsel kılıfın altında tam bir sınıfsal içerik de gizli tutulmaktaydı. Söz konusu sınıfsal uyuşmazlıkların çözümsüz oluşu, Devrimi kaçınılmaz kılmıştır (Tanilli, 2004: 67).

Ülkenin borç içinde yüzdüğü bu dönemde XVI. Louis'nin vergiden muaf soylulardan, din adamları ve hükümet görevlilerinden de vergi alınarak devlet gelirlerini artırma yolunu öngören vergi düzenlemesine bu kesimlerin karşı çıkması üzerine, Louis istemeye istemeye 1614 yılından beri toplanmayan États-Généraux (Umumi Meclis)'u toplama kararı almıştır. Kralların arada sırada vergilere onay vermek amacıyla topladığı (Davis, 2010: 232) États-Généraux'un Louis tarafından toplanması, eski monarşinin 1614 yılından beri ilk kez büyük bir

krize sürüklendiğinin de göstergesidir (Hobsbawn, 2009: 4). Mali açıdan imtiyazlı konumda bulunan kesimleri daha yüksek vergi ödemesi için sıkıştırarak ahlaki otoriteyi sağlayacağı ümidiyle (Roberts, 2010: 421) États-Généraux'un 5 Mayıs 1789'da Versay'da toplanmasının ardından Tiers État parlamentoyla ilgili bir tartışma konusu ortaya atmıştır. Tiers État geçmişte her toplumsal sınıfın blok olarak oy vermesine dayanan geleneğin uygulamadaki sonucu olarak soyluların ve ruhban sınıfının halktan oyca üstün tutulmasının 1614 dönemi Fransa'sında kabul edilebileceğini; ancak avukatların, tüccarların ve küçük toprak sahiplerinin oluşturduğu bir orta sınıfın gelişmeye başladığı Fransa'da bu sınıfın temsilcilerinin oylarının yalnızca üçte bir oranında olması şeklindeki kuralın kabul edilemeyeceğini ileri sürmüşlerdir (Davis, 2010: 232). Önce ayrı meclisler şeklinde toplanılmasını ve oylamaların tabakalara göre yapılmasını reddederek krallık iktidarına karşı mücadele yolunu tercih etmiş, akabinde imtiyazlı tabakalara kendilerine katılma çağrısında bulunarak kendilerini Ulusal Meclis olarak ilan etmişlerdir (Ağaoğulları, 2006: 186, 207-208). Bu gelişmeye binaen XVI. Louis tarafından her zamanki toplantı yerinin kapatılması üzerine kapalı bir tenis kortunda toplanma kararı alan Ulusal Meclis; soyluları ve ruhban sınıfını kendilerine katılmaya ve 'toplumsal sınıf' olarak değil, birey olarak oy kullanmaya davet etmiştir (Davis, 2010: 232-233).

Bu gelişmeler üzerine başlayan Devrim'de ne istediğini bilen, belirli ve açık amaçları bulunan toplumsal sınıfı, yalnızca burjuva teşkil etmekteydi. Devrim öncesinde Fransız sanayisi henüz güçlü, belirli merkezlere toplanmış, işçi terakümleri vücuda getirmiş bir halde bulunmadığından kendi gayelerini saptamış bir işçi hareketi söz konusu değildir. Oysaki güç sahibi, faal, yükselmeye çalışan burjuvazi; ne istediğini bilen, açık ve belirli amaçları olan bir sınıftı. Devletin alacaklısı olan bu sınıf, her şeyden önce devletin iflasını istemiyordu. Kamu maliyesinin intizamını ve keyfi masrafların önlenmesini, verginin eşit düzeyde tarh ettirilmesini isteyen burjuva; kendisine artan önemiyle paralel bir nüfuz temin eden idare tarzını, İngiliz Paramentosu gibi aynı haklara haiz bir parlamentoyu, ekonomi alanında da sanat ve ticaret serbestiyetini, dahili gümrüklerden kurtulmayı, soyluların ve ruhbanların elinde bulunan araziye satın alabilmeyi ve serbestçe maden işletebilmeyi istiyordu. Bu amaçlara erişilmesi için soylulara, ruhban sınıfına ve hükümdara karşı açılacak savaşta köylülerin, zanaat erbaplarının, işçilerin, feodal sistemin bakiyelerini en acı şekilde hissedenlerin, açlık çekenlerin, bireysel hürriyetten yoksun olanların uzun bir süre beraber hareket etmeleri gerekmektedir (Aster, 2004: 47-48).

Nihayetinde burjuvanın başlattığı devrime kısa sürede halk kitleleri de destek vermeye başlamıştır. O güne dek Versay'daki gelişmeleri izlemekle yetinen halk (özellikle de Paris halkı) aniden siyaset sahnesine inmiştir. 14 Temmuz'da silahlı bir halk saldırısı sonucu eski rejimin en önemli simgelerinden biri olan Bastille Hapishanesi kuşatılarak yıkılmıştır. Bu tarihe kadar önce Paris'te sonra da diğer kentlerde yaşanan Devrim'in Temmuz sonlarında kırsal alana

sıçramasıyla köylüler de Devrim'e dahil olmuşlardır. Bu gelişmeler üzerine soylularla din adamlarının siyasal üstünlüğünden sonra, toplumsal ve ekonomik üstünlükleri de ortadan kalkmıştır. Burjuvazi, hem köylü ayaklanmasını yatıştırmak hem de kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak maksadıyla eski rejime son darbeyi indirmiş, 4 Ağustos'ta Meclis'te benimsenen ve 11 Ağustos'ta yasalaşan bir kararla feodal rejime son vermiştir. Ülkede yaşayan herkesin ayrıcalıksız bir birey, bir yurttaş konumuna getirilmesinin ardından da 26 Ağustos'ta İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi kabul edilmiştir (Ağaoğulları, 2006: 209-210).

9 Temmuz 1789'da Tiers État tarafından, Meclis Ulusal Kurucu Meclis olarak adlandırılmış, bu gelişmeden iki gün sonra da bir anayasa hazırlama komisyonu oluşturulmuştur (Ağaoğulları, 2006: 209). Ulusal Kurucu Meclis, bu süreçte ülkede yapısal bir devrime imza atmıştır. Kilisenin topraklarını millileştirmiş, taşradaki yerel idari bölümlenmeyi kaldırarak yerine günümüzde de kullanılan departman (il) sistemini getirmiş, yasalar önünde eşitlik düzenini kurmuş ve yasama ile yürütme erkini birbirinden ayırmıştır. Merkeziyetçi bir yönetimin getirildiği bu dönemde Fransız Devrimi'nin etkisiyle gerçekleşen değişiklikler, ülkenin kurumsal yaşamına damgasını vurmuştur (Roberts, 2010: 423). Fransız Devrimi, modern ulus devletin oluşumu kadar, modern ulusal vatandaşlık kurumunu birçok bakımdan şekillendirmiştir. Bir burjuva devrimi olarak, yasalar önünde eşitliğe dayanan genel üyeliği ortaya çıkarmış; bir demokratik devrim olarak, antik dönemdeki aktif vatandaşlık kavramını yeniden canlandırmış; bir ulusal devrim olarak, değişik ulus devletlerin üyeleri arasındaki sınırları ve husumetleri keskinleştirmiş; devleti güçlendiren bir devrim olarak ise, devlet üyeliğini doğrudan bir statüye kavuşturmuş ve düzenlemiştir (Brubaker, 2010: 74).

Modern ulus devletin ve ulusal vatandaşlığın gelişmesinde son derece önemli olan Devrim ile eski rejimin sloganı "tek kral, tek iman, tek kanun" da yerini "tek millet, tek kanun, tek kral" sloganına terk etmiş ve böylece kralın icra etmekle sorumlu olduğu yasa yapma sorumluluğu millete hasredilmiştir (Ünver-Noi, 2007: 31). Bunun anayasal temele kavuşması için de 13 Eylülde 1791 Anayasası'nın Kral XVI. Louis'ye kabul ettirilmesini beklemek gerekmektedir. 1791 Anayasası ile başlayarak Fransa, sürekli bir şekilde yazılı anayasalara dayanan rejimleri tanımıştır. Sınırlı monarşi sisteminin esaslarına dayanan bu Anayasa döneminde Meclis üyelerinin monarşinin sürmesine taraftar olmasına rağmen, olayların gelişmesiyle 10 Ağustos 1792'de gerçekleşen ayaklanma neticesinde kralın bütün yetkileri elinden alınarak Meclis'e devredilmiştir. Nihayet 21 Eylül 1792'de I. Cumhuriyet ilan edilmiş, yürütme faaliyetlerini yerine getirmesi için de Ulusal Meclis'in üyeleri arasından dokuzu seçilerek Genel Emniyet ve Kamu Selameti Komitesi oluşturulmuştur. Daha sonra da bu Yürütme Konseyi'ne dönüşmüştür (Çam, 2000: 150).

Ancak bu dönemde resmi iktidar organları olan Yasama Meclisi ile Yürütme Konseyi'nin yanı sıra, başka bir erk ortağı daha ortaya çıkmış ve Paris'te gerçek iktidarı ele geçirmişti: Bu gücünü halktan alan başkaldırmış Komün'dü. Komün'ün yönetimi de Jironenler ve Jakobenlerin elinde bulunmaktaydı. 31 Mayıs-2 Haziran 1793'teki halk ayaklanmasıyla iktidar Jakobenlerin eline geçmiştir (Tanilli, 2004: 93, 99). 1793 yılında Devrim, Terör Dönemi olarak adlandırılan en uç noktaya erişmiştir. Bu dönemde diğer Avrupalı ülkeler de tahta bir kral geçirmek amacıyla ülkeye savaş açmışlardı. Ülkenin içinde ve dışındaki düşmanlardan korkan devrimciler, neredeyse bütün iktidarı Kamu Güvenliği Komitesi olarak adlandırılan on kişilik bir topluluğa devretmiştir. Komitenin başına da Jakobenlerin lideri Maximillien Robespierre getirilmiştir. 24 Ağustos 1793'te de yeni rejimin Anayasası kabul edilmiştir. Ancak 1794 yılı Temmuz ayına gelindiğinde ise, herkes daha fazla teröre ve kana tanıklık etmiştir. İktidarda olanlar, Robespierre'e yakın olanlar dahi başını kaybetme sırasının kendine gelmesinden korkmuşlardır. 28 Temmuz'a gelindiğinde Robespierre'in de giyotine gönderilmesiyle Terör Dönemi sona ermiştir (Davis, 2010: 235-236).

Terör Dönemi'nin sona ermesiyle oluşturulan Kurucu Meclis, 1793 Anayasası'nın genel ilkelerini yadsımadan yaptığı değişiklik ve eklemelerle 2 Ağustos 1794'te yeni bir Anayasa oluşturmuştur. 1794 Anayasası, yürütme organına kendine özgü bir yer vermek suretiyle kuvvetler ayrımı prensibini (Direktuar Rejimi) benimsemiştir (Çam, 2000: 151). Konvansiyon ve Kamu Selameti Komitesi döneminin tekrarının önlenmek istediği bu dönemde, ilk kez çift meclisli bir yasama organı "Beşyüzler Meclisi ve İhtiyarlar Meclisi" gündeme getirilmiştir (Nitas, 2003: 205). Ancak bir süre sonra Direktuar Rejimi de halkın desteğini kaybetmeye başlamıştır. Halktaki huzursuzluk ve başkaldırmaların yanı sıra, rejimden burjuva da hoşnut olmamaya başlamıştır. 9-10 Kasım 1799'da ise, burjuvazinin feodaliteye ve emekçi kesime karşı elde ettiği ayrıcalıkları koruyabilmesine olanak sağlayan sağlam, yerleşmiş bir rejimin getirilmesi amacıyla burjuva destekli bir hükümet darbesi yapılarak iktidar Napolyon Bonapart'a teslim edilmiştir (Tanilli, 2010: 109). Devrim dönemini sona erdiren Napolyon, Avrupa kıtasının büyük bölümünü fethetmiş, Napolyon Yasaları'nı pek çok ülkede yürürlüğe koymuştur (Davis, 2010: 236).

15 Aralık 1799'da ise, Napolyon'un diktatörlüğünün zeminini hazırlayan 1799 Anayasası kabul edilmiştir. Kabul edilen Anayasa'da "genel oy" esasına yer verilse de gerçek bir seçim öngörülmemiştir. Seçmenlerin sadece güvenilir bulduğu kişileri saptayabilmelerine, bunların da Napolyon'a bağlı olan Senato (yasama meclisi) üyelerini seçmelerine olanak sağlayan Anayasa, Cumhuriyetten imparatorluğa ve diktatörlüğe geçişi kolaylaştıran bir yapı getirmiştir. Önce Napolyon I. Konsül ilan edilmiş, 1804 yılında konsüllük irsi imparatorluğa dönüşmüştür (Nitas, 2003: 206). Napolyon'un Senato ve diğer meclisler üzerinde hâkimiyet kurarak denetimsiz bir şekilde Fransa'yı yönettiği bu dönemde, Fransa için idari ve hukuki bakımdan önemli olan ve günümüzde bile varlığını devam

ettiren kurumlar ve teamüller geliştirilmiş (illerin başına yönetici olarak valinin atanması gibi), Yurttaşlar Yasası gibi düzenlemeler hazırlanmıştır (Çam, 2000: 152). 1814 yılına gelindiğinde ise, Napolyon'un uğradığı askeri başarısızlıklar onu makamından etmeye yetmiştir. Napolyon'un son derece başarılı çabalarına rağmen, Rusya, Prusya ve Avusturya ordularını, güneybatıda Britanya'nın işgalini önleyememesi üzerine, generalleriyle bakanları onu uzaklaştırarak halkın itiraz etmediği 1814 tarihli Anayasa Şartı'nı ilan etmişlerdir (Roberts, 2010: 243).

1814 Anayasa Şartı, krallığı canlandırmak isteyen monarşistlerle Devrim yanlısı cumhuriyetçilerin istemlerini bağdaştıran, parlamenter sistemle monarşi arası yumuşak güçler ayrımı ilkesine dayanan karmaşık bir siyasal sistemi öngörmüştür. Ancak XVIII. Louis'nin ölümünden sonra tahta geçen X. Charles'ın rejimin monarşik karakterini ön plana çıkaran uygulamaları, Anayasa Şartı'nın uygulanmasını kesintiye uğratmış ve 1830 yılında Paris ayaklanmalarına yol açmıştır. Ayaklanmaların ardından X. Charles tahttan indirilerek Louis Philippe kral ilan edilmiş ve 1830 Şartı yayınlanmıştır. Yayınlanan 1830 Şartı ile parlamenter sisteme geçişi hızlandıran bir dizi değişiklik öngörülmüştür. Şart, servete dayalı seçme hakkını yaygınlaştırıp ulusal egemenlik ilkesini tekrar kabul etmiş, resmi din tanımlamasından ve sansürden vazgeçilmesini öngörmüş, kralın yasaları değiştirme ve uygulamasını durdurma yetkisini de elinden almıştır (Nitas, 2003: 208). Şart'ın uygulandığı dönemde seçme hakkının yaygınlaştırılmasını isteyen göstericilerin 1848'de ayaklanması beraberinde beklenmeyen bir gelişmeyi getirmiştir. Bu ayaklanmanın sonunda Louis Philippe'in İngiltere'ye kaçışının akabinde 4 Kasım 1848'de kabul edilen yeni bir Anayasa ile II. Cumhuriyet ilan edilmiştir (Çam, 2000: 152-153).

Ancak kabul edilen 1848 Anayasası ile getirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerini Napolyon'un yeğeni Louis Bonaparte kazanmış ve Meclis'teki monarşistlerin de katkısıyla II. İmparatorluğa giden yol açılmıştır. 1851'de Louis Bonaparte, düzenlediği bir plebisitle halktan anayasa yapma yetkisini de alarak gücünü artırmayı başarmıştır (Nitas, 2003: 208). Meclis'i dağıttıktan sonra on yıl boyunca bütün gücü kendisine veren bir programı halkoyuna sunan ve kabul ettiren Louis Bonaparte, halka kabul ettirdiği başka bir programla da halkın seçtiği üyelerden oluşan Meclis ile Başkanın seçtiği üyelerden oluşan Senato şeklinde iki kanatlı bir meclisi getirmiştir. Aradan fazla süre geçmeden Senato Louis Bonaparte'a İmparatorluk payesi vermiş ve Senato'nun bu kararının halk tarafından da benimsenmesiyle Louis Bonaparte, III. Napolyon sıfatıyla İkinci İmparatorluğun imparatoru ilan edilmiştir. On sekiz yıl süren bu İmparatorluk, Almanların Sedan Savaşı'nda galip gelmesiyle sona ermiş ve 1870 Eylül'ünde III. Cumhuriyet ilan edilmiştir (Çam, 2000: 153).

4.2.3. III. Cumhuriyet Dönemi

Yeni kurulan III. Cumhuriyet; cumhuriyetçilerle monarşistlerin pazarlıklarıyla oluşturulup, yetmiş yıl uygulanacak olan 1875 Anayasası'na dayanmıştır. Parlamenter sistemin birçok ilkesini hayata geçiren 1875 Anayasası'nın getirdiği bu sistemde, birisi yine aristokratik karakterli Senato olmak üzere eşit yetkilerle donatılmış çift kanatlı bir Meclis ile Meclis tarafından seçilen Cumhurbaşkanı ve O'nun hükümeti kurmak için görevlendirdiği Başbakanın seçimi üzerine oluşan hükümet bulunmaktadır (Nitas, 2003: 209). Bu sistemle 1945 yılına kadar devam eden III. Cumhuriyet döneminde Fransa, Avrupa sahnesinde oldukça iyi bir konuma erişmişti. Fransa, özellikle 1930'lu yılların başında Avrupa'nın en güçlü devleti olmuştur. Ancak 1933 yılından itibaren ekonomide görülen çöküntü ülkeyi 1930'lu yılların sonlarına doğru zayıflatmış, İngiliz-Amerikan desteğine bağımlı hale getirmiştir. Ayrıca 1920'li yılların sonlarında kaydedilen nisbi zenginliğin desteği ve ezeli rakibi Almanya'nın el altından yeniden silahlanmaya başlamasının yol açtığı kaygıyla, Fransa savunma harcamalarını büyük ölçüde artırmıştır. Bu da ekonomiyi olumsuz yönde etkileyen başlıca dinamiklerden birini teşkil etmiştir (Canbolat, 1994: 52).

Ekonomik anlamda olduğu kadar, ideolojik bakımdan da 1930'lu yıllar sorunlu geçmiştir. Sağ ile sol arasındaki bölünmenin tekrar gündeme geldiği bu yıllarda, komünizmle faşizmin şeytana uyması ve parlamenter cumhuriyete karşı büyüyen isteksizlik, rakip ideolojilerin çarpışmasından dolayı milli kimlik krizine yol açmıştır. Bu yıllarda Hitler tarafından uygulanan anti-Semitizm uygulamalarının benzerlerine Fransa'da da rastlamak olanaklıdır. Özellikle Vichy Hükümeti (Rejimi) döneminde (Temmuz 1940-Eylül 1944) Yahudileri ikinci sınıf yurttaş olarak konumlandırmak amacıyla bir seri kararın alınmasıyla Fransız anti-Semitizmi doruğa ulaşmıştır. Bu dönemde binlerce Yahudi, siyasî ve sivil hayattan uzaklaştırılırken, Yahudilerin bankacılık ve finans alanlarında yer almalarını önlemek amacıyla katı kotalar konulmuştur. Hitler dönemi Almanya'sıyla benzer şekilde, Fransız vatandaşlığından mahrum bırakılan Yahudiler, geçiş kamplarında gözaltına alınarak Nazi kamplarında yok edilmeleri amacıyla SS subaylarına teslim edilmişlerdir (Ünver-Noi, 2007: 49-50). III. Cumhuriyet döneminde vatandaşlık kabul şartları da oldukça sıkı tutulmuştur. Bask, Breton ve Katalanlar, kendi ilk kültürlerini korudukları sürece Fransız vatandaşlığından yoksun bırakılmışlardır. Bu kültürden olanların okul, gazete ve sosyal kurumlarını kurmalarına izin verilmemiştir. Böylece yok olmaya terk edilmiş ya da folklorik ve marjinal hale dönüşmüşlerdir (Saklı, 2012: 11).

Fransa'yı III. Cumhuriyet dönemi boyunca Vichy Hükümeti ile de Gaulle Hükümeti olmak üzere iki hükümet yönetmiştir. Vichy Hükümeti döneminde, cumhuriyetçi kurumlar feshedilmiş ve geleneksel değerlere dönüş yapılarak yasama, yürütme ve yargı erkleri tek elde toplanmıştır. 1944 yılında ülkenin Alman işgalinden kurtulmasının ardından Fransız Hükümeti'nin başkanlığına

getirilen de Gaulle tarafından oluşturulan geçici hükümet döneminde, yasama ve yürütme görevleri Hükümette toplanmış ve kararnameyle yasaları kollektif biçimde yapma yolunun üstünlüğü kabul edilmiştir. Başkan de Gaulle'un aynı zamanda devlet şefi ve hükümet başkanı olarak kendisine karşı sorumlu olan bakanları atama ve azletme yetkilerine sahip olduğu bu dönemin sonunda seçimler yapılarak IV. Cumhuriyet dönemine geçilmiştir. Böylece Fransa'da geçici Cumhuriyet hükümetlerinin en kısa sürede yerini halk tarafından seçilen bir kurucu meclise bırakması geleneğinin gereği yerine getirilmiştir. Geçici Hükümet, referandum yoluyla bazı seçenekler arasında seçim yapmayı uygun görmüştür (Çam, 2000: 155-156).

4.2.4. IV. Cumhuriyet Dönemi

21 Ekim 1945 tarihli seçimle temsilcilerin seçilmesinin yanı sıra, referandumla halka danışma niteliğinde bazı soruların yanıtlanması da istenmiştir. Referandumda seçmenlerin %96'sı, 1875 Anayasası kurumlarına karşı oy kullanarak yeni bir anayasayı talep ettiklerini göstermiştir. Halklar Bildirisi yerine 1789 Anayasası'nın ilkelerini içeren bir başlangıca, Başbakanı seçme yetkisiyle donatılarak silik rolü giderilmeye çalışılan bir Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı seçimine katılma hakkına sahip sınırlı yetkili ikinci meclis olarak Cumhuriyet Konseyi'ne yer veren yeni Anayasa tasarısı, yapılan referandumda çok az farkla kabul edilmiştir. Referandumun ardından 27 Ekim 1946'da Anayasanın ilanı ile IV. Cumhuriyet dönemi başlamıştır (Çam, 2000: 157-158).

IV. Cumhuriyet döneminde Fransa, kendisine atfedilen rolün ve statünün belirsiz olduğu, değişmiş ve hızla değişmekte olan bir dünyayla yüzleşmek durumunda kalmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın yeniden inşası, başka bir ifadeyle Avrupa bütünleşmesi, Soğuk Savaş döneminde izlenen blok siyasetinin etkileri, kolonilerin sömürge karşıtı hareketleri Fransız siyasî topluluğunun çözülmesine ve kendi içinde bölünmesine yol açmış ve IV. Cumhuriyet'in istikrarsızlığına katkı sağlamıştır. Aşırı sağ cemahtaki güçler de bu dönemden sonra aşama aşama belirmeye başlamıştır. Vichy Rejimi'nin tecrübesini takiben fiili olarak hakkını kaybeden ulusçuluk talepleri, özellikle de dekolonizasyonla birlikte tekrar ortaya çıkmaları yönünde cesaretlendirilmiştir. Zamanın bir diğer büyük dış sorununu ise, Fransa'nın sömürgeleriyle ilişkileri teşkil etmektedir. Bu bağlamda ülkedeki ideolojik farklılıklar oldukça sorunludur. Fransa'daki merkezi siyasî topluluğun tüm tarafları, kolonilerdeki ulusal özgürlük hareketlerinin meşruluğunun kabulü konusunda zorlanmıştır. Hem Çin-Hindi bölgesi hem de Cezayir'de görülen savaşlar üzerine özellikle diplomatik müzakere yoluyla çözüme taraf olan sol ile askeri çözümün taraftarı olan sağ arasındaki kutuplaşma, belirgin bir hal almaya başlamıştır (Ünver-Noi, 2007: 58-59).

Başlangıcından beri getirmiş olduğu zayıf yürütme, sorun çıkaran küçük partilerin zaafa uğrattığı Ulusal Meclis ve sık sık değişikliğe uğrayan kabinelerden dolayı, IV. Cumhuriyet Anayasası da bir öncekiyle benzer zaafı barındırmıştır (Roskin, 2007: 118). Anayasa Ulusal Meclisi sadece hukuki anlamda değil, fiili anlamda da mutlak hâkim yapamamıştır. Ancak bu hâkimiyetin etkinlik düzeyi, Meclis'teki çoğunluk yapısına da sıkı bir şekilde bağlı kalmıştır. Çoğunluk dengesinin çok partili yapıdan dolayı hassas olduğu durumlarda Meclis hareketsizliğe sürüklenmiş, ülke hükümeti düşürme ve bakan olma hevesleri gibi oyunlara sahne olmuştur (Çam, 2000: 160). Şöyle ki, on iki yıllık IV. Cumhuriyet döneminde yirmi hükümet kurulmuştur. Aslında bu dönemde söz konusu sorunlara rağmen, sömürgeler sorunu olmasaydı ülke bu rejimle yoluna devam edebilirdi. Ancak önce 1954 yılında Vietnam'da mağlubiyetle sonuçlanan kanlı bir savaş, akabinde bizzat iç siyasette bir krize yol açan Cezayir sorunu istikrarsız hükümetlere duyulan tepkinin şiddetini artırmış, IV. Cumhuriyet'in sonunu getirmiştir. Bu ortamda kurtarıcı bir figür olarak ön plana çıkan de Gaulle ise, V. Cumhuriyet rejiminin yolunu açmıştır (Alkan, 2012: 169).

4.2.5. V. Cumhuriyet Dönemi

Kendisine rejimi değiştirme görevi verilmek zorunda kalınan de Gaulle, güçlü bir yürütmeyi öngören Anayasa tasarısını üç ay içerisinde hazırlayarak 28 Eylül'de referanduma sunmuştur (Çam, 2000: 161). Referandumla kabul edilen V. Cumhuriyet Anayasası; II. Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında görülen bölgelerarası dengesizlik kaynaklı toplumsal huzursuzlukların bazı özerklik özelemlerini doğurması, sömürgelerin tasfiyesi ve siyasal kutuplaşmanın keskinleşmesi gibi nedenlerle ülkede baskın gelen birliğin korunması güdüsüne ve gereğine cevaben hazırlanmıştır. “Cumhuriyet ve Birlik” başlığını taşıyan 1958 Anayasası (Nitas, 2003: 220) ile başkanlık sistemi ile parlamenter sistem karması bir yapıyı öngören yarı başkanlık sistemi getirilmiştir. 1958 Anayasası siyasal gücün parlamento, doğrudan seçilen bir Başkan ve hem Başkana hem de parlamentoya karşı sorumlu bir Başbakan tarafından paylaşıldığı bir sistemi doğurmuştur. Bu sistemin istikrarı ise, büyük ölçüde Başkan ile Başbakanın aynı partiden olmasına bağlı kılınmıştır. V. Cumhuriyet'in ilk Başkanı (Cumhurbaşkanı) da de Gaulle olmuştur. V. Cumhuriyet'in başlarında özellikle de Gaulle'ün tarihi kişiliğinden dolayı Başkan, sistem içinde oldukça güçlü bir konuma oturtulmuştur (Yayla, 2014: 115-116). 2000 yılında yapılan anayasa değişikliğine kadar da Başkanın bu konumu sürdürülmüştür. Ancak Başkanın görev süresini yedi yıldan beş yıla düşüren, Başbakan ve diğer kabine üyelerini seçmesine olanak sağlayan yetkilerini kısıtlayan Anayasa değişikliğiyle tersi yönde bir gelişme gözlenmiştir. 2008 yılında yapılan Anayasa değişikliğiyle ise, Başkanın konum ve yetkileri dengelenmeye, özellikle bu dönemde baskılanmış olan parlamentonun sistem içindeki hareket alanı genişletilmeye çalışılmıştır (Alkan, 2012: 170).

Devletin üstünlüğü ve birlik faktörünü öngören 1958 Anayasası ile yarı başkanlık sistemine kavuşan Fransa, II. Dünya Savaşı'nın etkilerini ortadan kaldırmak, Almanya ile arasındaki düşmanlığı sona erdirmek, Alman sorununun nüksetmesini önlemek amacıyla IV. Cumhuriyet döneminde Avrupa'nın birleşmesi fikrini incelemiş ve V. Cumhuriyet döneminde de Avrupa'nın bütünleşme sürecinde öncülük etmeye devam etmiştir (State, 2010: 304). Birleşmiş Avrupa fikrinin somuta indirgenmesinde önemli roller üstlenen Fransa gibi baskın merkezi karaktere sahip bir ülkenin, yönetim alanındaki çağdaş değişimleri “bir kısmı AB'nin zorlamasıyla da olsa” izlemesi ve kendini bunlara uyarlayabilmesi ilgi çekicidir. AB'nin etkisiyle merkezi yönetim yapısı oldukça esnetilerek, merkezi yönetimin elinde bulunan birçok yetki yerel yönetimlere devredilmiş ya da yerel yönetim birimleriyle ortaklaşa kullanılmıştır. Örneğin; genel güvenlik, adalet, sivil savunma, nüfus, istatistik, okul öncesi eğitim, ilk ve ortaöğretim, yüksek öğretim, tedavi, koruyucu sağlık, sosyal güvenlik, konut, ulaşım, elektrik, turizm gibi alanlar merkezi yönetimin taşra teşkilatının tam veya yerel yönetimlerle ortaklaşa sorumluluğu altında bulunmaktadır. Kamusal hizmetlerden itfaiye, seçmen kaydı, yetişkin eğitimi, kreş, şehir planlama, atık toplama ve arıtma, mezarlık, park ve açık alanlar, şehir içi ulaşım, ısıtma ve su tedariki gibi alanlar ise, merkezi yönetimin görev ve yetkisi dışında tutulmuştur (Nitas, 2003: 244).

Yönetsel bakımdan merkezi karaktere haiz olan; ancak desantralizasyon ilkesini de arka planda tutmayan Fransa'da Almanya'yla benzer şekilde aşırı sağcı ve ırkçı partiler gittikçe yerleşmeye başlamıştır. Şöyle ki ırkçı Le Pen'in Ulusal Cephe'sinin oyu sürekli artış göstermiştir. Ulusal Cephe'nin de katılımıyla Avrupa'da Haziran 1978'de kurulan Avrupa Sağ ittifakı, ilk başlarda somut bir başarı elde edememiştir. Bu ittifakın ortağı olan Ulusal Cephe, Fransa'da Avrupa Parlamentosu (AP) için gerekli olan %5'lik barajın altında kalmasından dolayı temsil olanağına kavuşamamıştır. Ancak 1984 yılında yapılan AP seçimlerinde %11 oranında oy alarak tüm Avrupa'da şok etkisi yaratmıştır. Bu gelişme, AP içinde Avrupa aşırı sağının tüm Avrupa'da bir bağ oluşturmasına yol açmıştır. AP seçimlerinde gösterdiği bu başarıdan dolayı Ulusal Cephe'ye fonlar aktarılmış ve bu hareketin destekçileri artış göstermiştir. Fransa'da 1986'da yapılan parlamento seçimleri ise, Ulusal Cephe açısından bir başka başarıyı temsil etmiştir. Ulusal Cephe oyların %9.9'unu alarak Meclis'e girmeyi başarmış ve birçok bölgede sağ ve sol kanat arasında hakem konumuna yükselmiştir (Ünver-Noi, 2007: 60-62). Aşırı sağcı akımlar 2000'li yıllarda da Fransa'da büyük bir artış göstermiştir. Bunda özellikle 2000'li yıllarda tehdit algılamaları ve ekonomik kaygılar, hükümetlerde koalisyonların yaygınlaşması, ırkçı ve milliyetçi partilerin koalisyonlarda artan önemi etkili olmuştur (Özdemir, 2012: 56). Hedefine Cumhurbaşkanlığı'nı koyan aşırı sağın önemli liderlerinden Le Pen'in 2002 seçimlerinde %16 oranında oy alarak ikinci tura kalması bunu doğrular niteliktedir. Le Pen'den sonra kızı Marine Le Pen'in başkanlığında 2012 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ilk turda yaklaşık 6.4 milyon (%18) oy

alan Ulusal Cephe'nin bölgesel seçimlerdeki oy oranını 6.8 milyona yükseltmesi diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, Fransa'da da aşırı sağcı partilerin yükselişte olduğunu göstermektedir (Gallmeyer, 2015).

5. ULUS DEVLETİN OLUŞUMU VE SORUNLARI AÇISINDAN İKİ ÜLKENİN KARŞILAŞTIRILMASI

Çalışmada ele alınan ülkelerden Almanya'nın ulus devlet profiline bakıldığında, sorunlu ve çatışmacı bir yapının olduğu görülmektedir. Fransa'nın ise, kısmen asimilasyona dayanan, daha dengeli ve bütünleştirici bir ulus devlet profili çizdiği söylenebilir. Ulusal birliğini Fransa'ya göre daha geç tamamlayan, federal devlet şeklinde örgütlenen Almanya'nın ulusçuluğu ise, üniter bir devlet yapısına sahip olan Fransa'ya nazaran dayandığı dinamikler, izlediği tarihi seyir ve yarattığı sonuçlar bakımından farklılık göstermektedir. Oran (1997: 58-59)'ın belirttiği gibi, Fransa'da ulus ve ulusçuluğun ortaya çıkışına yol açan en etkili öge olarak mutlakıyetçi krallıkların erkenden doğuşunun ortaya çıkardığı pazar birliği ve dolayısıyla ulusal birlik gösterilirken, merkezi hükümetin kurulmasının 1871 yılına kadar geciktiği Almanya'da bu ögenin Batı Avrupa'da arkasında sürüklediği iktisadi, siyasî ve sosyal sonuçlar ya oluşmamış, ya zayıf olmuş ya da tersine bir seyir izlemiştir. Ulusçuluğun demokratik nitelikler arz etmediği Almanya'da, toplumsal sadakat Batı ülkeleriyle benzer şekilde millet ögesine yönelmiş; ancak onu da aşan bir toplumsal değere erişen bir devlet kaynağına dayanmıştır. Fransa gibi kolonyal bir güç olmayan Almanya'nın geç de olsa paylaşılan dünyada yeni sömürgeler elde etmeye yönelik girişimleri başarısızlıkla sonuçlanınca, Almanya henüz sanayileşemeyen ve zengin kaynaklara sahip imparatorluklara göz dikmiştir (Ortaylı, 1981: 4). Almanya'nın izlediği bu emperyal politikalar komşu ülkeler açısından tehdit arz ettiği gibi, ülkeler arasında kutuplaşmalara, askeri ittifaklara ve büyük dünya savaşlarına da yol açmıştır (Davis, 2010: 289).

Kolonyal bir güç olamayan, haliyle pazar ve hammadde ihtiyacının büyüyen kapitalist düzenin kitle üretimine elvermediği Almanya'da kapitalist sistem krize girmiştir. Bu da ülkede şehir devletinde optimal üretim büyüklüğüne erişmek için geçinen ulus devleti ekonominin ötesinde siyasî, ideolojik ve sosyal bir mit haline getirmiş, adeta onu bir canavara dönüştürmüştür. Özellikle Hitler dönemi Almanya'sı bu durumu çok iyi yansıtmaktadır. Başlangıçta bir noktada az ya da çok yayılcı emperyalist evresindeki klasik ulusçuluk çizgisinde olan Hitler, daha sonra ulus fikrini adeta ölüm saçan ırksal bir ideolojiye dönüştürmüş, kendi ülkesinde diktatörlüğünü ilan ettikten sonra, Avrupa ülkelerini de tedirgin etmiştir (Schulzce, 2005: 290).

Oysa Almanya'ya göre erken kapitalistleşen ve sömürgeler edinen Fransa'da ulus devlet, daha dengeli ve ılımlı bir gelişme göstermiştir. Modern ulus devletin ve ulusal vatandaşlığın gelişiminde son derece önemli bir konuma

sahip olan Devrime ev sahipliği yapan Fransa (Ünver-Noi, 2007: 31), tarihsel deneyim bakımından ulus devlet yapılanmasına ve ideal bir ulus devlet prototipinin oluşumuna eşsiz katkılar sağlamıştır (Wallace, 2005: 45). Devletin üstünlüğü ve birliği faktörüne dayanan Fransız siyasal sisteminde (Nitas, 2003: 220) son iki yüzyılda ondan fazla yönetim biçimi değişikliği gerçekleşmesine rağmen, ülkenin ulus ve devlet anlayışıyla sembolleri aynı kalmıştır (Koçdemir, 2004: 221). Ancak Almanya'da olduğu gibi Fransa'da da kapitalizmin istemleri doğrultusunda ulus devlette birtakım değişikliklerin ve revizyonların yapıldığı, yeni pazar ve sömürgelere erişmek amacıyla ulus devlete yer yer saldırgan bir form kazandırıldığı görülmektedir. Yalnız ulus devlete kazandırılan bu saldırgan form, Napolyon döneminde uygulanan sistematik yağma ve baskılar (Fortana, 2010: 143), III. Cumhuriyet döneminde kısmen sürdürülen anti-Semitizm uygulamaları ve Cezayir'in İşgali istisna tutulduğunda, II. Wilhelm ve Hitler dönemi Almanya'sıyla karşılaştırılacak düzeye erişmemiştir.

Ulus duygusunun ve ulusçuluğun ulus devletten önce geliştiği Almanya'da ulus fikri; başlangıçta ne siyasal ne de soyut vatandaşlık fikriyle bağlantılı olmuştur. Başlangıçta devletini Arayan Alman ulusu; siyasî değil, etnik ve kültürel bir nitelik taşımaktadır. Fransa ise, devletleşme ve uluslaşma süreçleri bakımından Almanya'dan farklılık göstermektedir. Uluslaşmayı eşitlikçi bir gelecek tasarımı olarak addeden Fransa'nın aksine Almanya'da uluslaşma sürecinde toplum yüzünü hep maziye dönmüş, kendisini harici (Fransızlar) ve gerektiğinde dahili (Yahudi) unsurlarla sınırlayan bir anlayış hâkim olmuştur. Fransa'da ekonominin birleştirici etkisinden, teritoryal merkezileşmeden, ülke içindeki eşit yasal haklardan ve kamusal kitlesel eğitim sistemlerinden dolayı daha geniş siyasî kültüre sahip teritoryal bir birlik meydana gelmiştir. Fransız monarşisinin siyasî birliğini erken kazanmış olması ve "devletlik" niteliğinin giderek artması ulusallık bilincini biçimlendirip güçlendirirken, 1871 yılına kadar merkezileştirici bir bürokratik irade gücünden yoksun kalan Almanya, sağlam bir şekilde devlete bağlanmış bir ulusal bilinç oluşturamamıştır. Neticede ulusallık anlayışının devlet merkezli ve asimilasyoncu olduğu Fransa'da ulusun oluşumu, Fransız tacının artan iktidarıyla paralellik göstermiştir. Başka bir ifadeyle Fransa'da devlet kendi ulusunu yaratmıştır. Fransa'da bürokratik monarşi siyasal ve ülkesel bir ulusallık kavrayışını ortaya çıkarmışken, Almanya'daysa ulus-üstü imparatorlukla mebzul miktardaki egemen ve yarı-egemen ulus-altı siyasal birimler arasındaki ölçek farklılığından dolayı ento- kültürel bir ulusallık anlayışı gelişmiştir (Brubaker, 2010: 12-26; Koçdemir, 2004: 228; Smith, 2002: 182-183).

Almanya'da Bismarck; Keltlerin, Romalıların, Yahudilerin, çeşitli Germenik kabilelerin, Slavların ve Baltıkların kaynaşmasından oluşan (Roskin, 2007: 197) Almanca konuşan unsurları yönetimi altında birleştirmiş ve Alman ulusal kimliğini oluşturmuştur. Elbette ki, bu yapı altında Alman olmayan Danimarkalı, Polonyalı ve Frankofon unsurlar da tamamen asimile edilmemişlerdir (Saklı, 2012: 15). Almanya gibi bir etnik soylar karışımı olan

Fransa da farklı ırkların belirli yerlerde kümelenmeyip kaynaşmasıyla fiili yönden ırk uyumunu sağlamış bir devlettir. Temelde farklı fiziki karakterlerin bir coğrafi bütün içinde harmanlanması, farklı gelenek ve kültürlerin Fransız uygarlığı denen potada erimesi, Latin ve Germen kökenli dillerin dünyaya yayılan tek bir dili (Fransızca) ortaya koymasıyla Fransız ulusu şekillenmiştir (Çam, 2000: 143). Ancak Fransızcanın ulus inşasında oldukça etkili olduğu Fransa'da, ulus inşası taşradaki yerel kültürler ve diller tahrip edilerek sürdürülmüş, egemen bir Fransız kültürü oluşturmak maksadıyla diğer kültürlerle yaşam alanı tanınmamıştır. Yerel dilleri toptan yasaklayarak şimşekleri üzerine çekmek istemeyen Fransa, gevşek bir yok etme politikasına yönelmiştir (Saklı, 2012: 10-11).

Ulusal vatandaşlığın tarihi gelişimi bakımından da iki ülkenin birbirinden farklı özelliklere haiz olduğu görülmektedir. Ulusal vatandaşlığın Almanya'daki tarihi gelişimi, Fransa'dakine nazaran daha uzun ve dolambaçlı bir yol kat etmiştir. Alman ulusal birliğinin sağlandığı 1871 yılına kadar Almanya'da bir ulus devlet ve ulusal vatandaşlık için siyasî bir çerçevenin varlığından söz edilemez. Vatandaşlığın Fransa'da birbiriyle ilintili şekilde beliren yönleri -demokratik, eşitlikçi, ulusçu ve devletçi yönleri- Almanya'da birbirinden bağımsız şekilde cereyan etmiştir (Brubaker, 2010: 75). Almanya'da vatandaşlık, Prusya İmparatorluğu'ndan kalma bir gelenekle devlet tarafından hasredilen, etno-kültürel anlama sahip bir hak olarak addedilmiştir. Ayrıca kitlesel tepkilere karşı strateji ve politika üretebilmek amacıyla da "teritoryal ulus" kavramıyla birleşmiştir (Smith, 2002: 18). Fransız vatandaşlık yasaları da Almanlarınkiyle benzer şekilde "kan hakkı prensibi"ne tamamlayıcı olarak "toprak hakkı prensibi"ne dayanmaktadır.

Vatandaşlık kavramının Fransız Devrimi ile siyasal kültürün bir parçası olduğu Fransa'da, ulus ve devlet kurma süreçleri birbirine koşut olarak gerçekleştiğinden vatandaşlık ulus devlete üyelik anlamına gelmektedir. Vatandaşlık uygulamaları bakımından da iki ülke arasında bazı farkların olduğu görülmektedir. Vatandaşlık yasaları bakımından Avrupa ülkelerine göre daha liberal olan Fransa'da vatandaşlığa kabul edilen yabancının bir önceki vatandaşlığından feragat etmesi zorunlu değildir. Ayrıca Fransa'da ülke topraklarında doğum ve ikamet olguları ikinci kuşak göçmenleri otomatikman vatandaşa dönüştürmektedir. Almanya'da ise, çifte vatandaşlığa yönelik somut adımlar atılmasından imtina edilmektedir. Ancak Almanya'da 2000'li yıllardan sonra daha liberal ve demokratik bir vatandaşlık anlayışı benimsenmeye başlamıştır. Özellikle siyasal katılıma ilişkin göçmenlere yönelik izlenen politikalar Almanya'yı daha demokrat ve ayrıcalıklı bir konuma taşımıştır. Fransa ise, bu konuda daha tutucu davranmaktadır (Brubaker, 2010: 11-14).

Ulusal birliğini Fransa'ya göre geç tesis eden Almanya'nın parlamenter rejimi de Fransa'ya göre yenidir. Almanya'da ulusal birliğin sağlandığı 19. yüzyılın son çeyreğinden sonra birçok Avrupa ülkesinde siyasî rejim parlamentarizme benzer bir anayasal çerçeve içinde şekillenmişken, Almanya'da

böyle bir gelişmeyi olanaksız kılan bir siyasal ortamın varlığından dolayı parlamentarizme karşıt durumlar belirmiştir. Her ne kadar ülkede ulusal birliğin sağlanmasından itibaren hızlı bir sanayileşme görülmekteyse de ülkenin geniş bölgelerinde icra edilen küçük çaplı tarımsal uğraşların yaygın olması ve güç ilişkileri bakımından toprak sahiplerinin henüz güçlü konumda olması, Fransa'nın aksine siyasal bakımdan haklarına sahip çıkacak düzeyde bilinçlenmiş bir burjuvazinin de bulunmaması parlamentarizme geçişi engellemiştir (Çam, 2000: 278-279).

1791 Anayasası ile başlayarak sürekli bir şekilde yazılı anayasalara dayanan rejimleri tanıyan (Çam, 2000: 150), 1793'ten bu yana yirmiden fazla referanduma giden ve ondan fazla yönetim biçimi değişikliğinin gerçekleştiği Fransa'nın günümüzdeki siyasî sistemi ise, de Gaulle'ün güçlü bir politik makam talebine cevaben geliştirilen (Yayla, 2015: 285) yarı başkanlık sistemidir. Halk tarafından doğrudan oy çokluğuyla seçilen başkanın parlamenter sistemdeki devlet başkanlarına göre daha güçlü hak ve yetkilerle donatıldığı bu sistemde, ulusal politikaların saptanması ve yürütülmesi işi, yürütmenin diğer kanadını teşkil eden Kabineye hasredilmiştir. Fransa'da yürütmedeki iki başlılık, yasama organına da yansımıştır. Kabineye göre daha zayıf konumda bulunan Fransız Parlamentosu, Senato ve Ulusal Meclis'ten oluşmaktadır (Kaynar, 2015: 322).

Almanya'nın günümüzdeki siyasî sistemi ise, II. Dünya Savaşı'nda yaşadığı ağır yenilgiden sonra işgalci güçlerin yakın gözetimi altında hazırlanan 1949 Anayasası ile inşa edilmiştir (Sayarı, 2015: 139). 1949 Alman Anayasası ise, az miktarda siyasî; ancak çok sayıda sembolik görevlere haiz, yürütmeden çok resmi bir karşılayıcı ve iyi niyetli bir büyükelçi olarak nitelenen bir devlet başkanını öngörmüştür. Bu bakımdan Alman Cumhurbaşkanı, III. ve IV. Cumhuriyet dönemi Fransız devlet başkanlarıyla benzerlik göstermektedir. Devlet başkanının klasik bir Avrupalı başkan gibi sınırlı yetkilerle donatıldığı Almanya'da zayıf Cumhurbaşkanı, güçlü bir başbakan (şansölye) bulunmaktadır (Roskin, 2007: 218-220). Fransa'yla benzer şekilde Almanya'da yasama organı iki kanatlı bir yapıdan oluşmaktadır. Bunlar: Bundestag ve Bundesrat'tır. Fransa'nın III. ve IV. Cumhuriyet dönemlerindeki gibi çalkantılı bir meclis olmayan Bundestag, Fransız Ulusal Meclisi'nden daha fazla bağımsız güce haizdir. Bundesrat ise, gerçek anlamda üst meclise ihtiyaç duymayan Fransa'daki Senato'dan farklıdır. On altı landeri temsil eden, maliyeye ilişkin ya da eyalet dengesini etkileyen birçok yasama faaliyetinde bulunan Bundesrat, Bundestag'la eşit yetkiye sahiptir (Roskin, 2007: 218-228).

Günümüzdeki siyasî rejimleri kısaca bu şekilde karşılaştırılabilen Fransa ile Almanya'nın ulus devlet serüvenine bakıldığında, her iki ülkede de ulus devletin doğuşu ve şekillenmesinde Fransız Devrimi ve Soğuk Savaş gibi faktörlerin etkili olduğu görülmektedir. İki ülkenin ulus devlet serüvenine damgasını vuran bu gelişmelerin etkisi Roskin (2007: 141, 246-148)'in belirttiği gibi, hafiflemiş de olsa bugün hâlâ devam etmektedir. Şöyle ki, günümüzde fazla

belirgin olmamakla birlikte Fransa'da Katolik olan muhafazakâr kesim Fransız Devrimi'ne karşı; radikal kesim ise, seküler ve Devrim yanlısıdır. Her ne kadar muhafazakâr Fransa, artık radikal Fransa ile mücadele etmese de bu iki kesimin birbirine soğuk ve mesafeli durduğu görülmektedir. Soğuk Savaş sonrası birleşen Almanya'da da Doğu ve Batı Almanya arasındaki kültürel boşluk giderilememiştir. Birleşmenin kendilerine yüklediği mali külfetten dolayı rahatsızlık duyan Batı Almanlar, Doğu Almanları dışlamakta; Doğu Almanlar da Batı Almanlar tarafından küçümsendiklerini ve yabancı görüldüklerini hissetmektedirler. Maalesef bu, Doğu Almanlarda şu anda birleşme öncesinden daha büyük bir bilince yol açmış durumdadır.

Geçmişte birçok savaşta karşı kutuplarda yer alarak birbiriyle kanlı mücadelelere giren, I. ve II. Dünya Savaşları'nın da başat aktörlerinden olan Fransa ve Almanya; Avrupa bütünleşmesi fikrinin en somut girişimi olan AB'nin kurucu lokomotif ülkelerini teşkil etmektedir. II. Dünya Savaşı'nın etkilerini ortadan kaldırmak, Almanya ile arasındaki düşmanlığı sonlandırmak, Almanya'yı diğer Avrupa ülkeleriyle ekonomik çıkarlar zemininde birleştirerek ve Avrupalılık kimliği içinde ehlileştirerek Alman sorunun nüksetmesini önlemek (State, 2010: 304) amacıyla Fransa tarafından Avrupa bütünleşmesine öncülük edilmiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra ulusçuluğun atılması gereken bir yüke dönüştüğü Almanya açısından, ulus devlet düşüncesinin tarihsel yıpranmışlığından ve geçmişten gelen düşmanlıklardan kurtulmak için de Avrupalılık fikrinin desteklenmesinden başka seçenek bulunmamaktaydı (Canbolat, 1994: 58). Bundan dolayı Almanya da AKÇT'nin ve AB'nin kurucu ülkeleri arasında yer almıştır. AB, Avrupa için uzun süre tehdit arz eden Almanya başta olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde ulus devletin barışçıl olmayan tutumunu yumuşatmada, ulus devleti uzlaşmaya zorlamada ve zararlı ulusçuluk akımlarının etkilerinin azaltılmasında etkili olmuştur.

AB üyeliği, her iki ülkenin yönetsel yapısında da önemli değişikliklere gitmesine yol açmıştır. Fransa gibi baskın merkezi karaktere sahip olan bir ülke'de AB'nin etkisiyle merkezi yönetim yapısı esnetilerek, merkezi yönetimin elinde bulunan birçok yetki yerel yönetimlere devredilmiş ya da yerel yönetim birimleriyle ortaklaşa kullanılmıştır (Nitas, 2003: 244). Federal bir devlet yapılanmasına sahip olan Almanya'da, yerel yönetimlere Fransa'ya nazaran çok geniş yetkiler verilmiştir. Bunda federal yönetimin kendi kriterlerinden vazgeçerek AB kriterlerini kabul etmesi ve özellikle Maastricht Antlaşması'yla AB'nin gündemine giren yerinden yönetim ilkesi oldukça etkili olmuştur. Bu süreçte değişime uğrayan yerinden yönetim anlayışıyla yerel yönetimler, mali ve yönetsel açıdan güçlenmiştir (Tuncer, 2012: 799).

Yönetsel bakımdan merkezi karaktere sahip olan, aynı zamanda desantralizasyon ilkesini de önceleyen Fransa ile yerel yönetimlere oldukça geniş yetkiler hasreden federal Almanya arasında Avrupa bütünleşmesinde sağlanan ittifak ve ilerlemenin yanı sıra, son yıllarda yaşanan siyasal gelişmeler

bakımından da benzerliklerin bulunduğu görülmektedir. Her iki ülkede de aşırı sağcı ve ırkçı partiler gittikçe yerleşmeye başlamıştır. Özellikle 2000'li yıllarda ekonomik ulusçuluk ve himayecilikteki artıştan her iki ülke de kendi payına düşeni almıştır. Bunda yaşanan ekonomik krizlerden dolayı artan ekonomik kaygılar, tehdit algılamalarındaki artış, hükümetlerde koalisyonların yaygınlaşmasıyla paralel olarak ırkçı ve ulusçu partilerin koalisyonlarda artan önemi etkili olmuştur (Özdemir, 2012: 56).

SONUÇ

1871 yılına kadar merkezi bir devlet kuramayan, geçmişte yaşanan iki büyük Dünya Savaşı'nda çatışan bloklardan birinin başını çeken, Soğuk Savaş'ın cephe ülkesi olan Almanya; günümüzde işgalci Batılı güçlerin kaygılarını yansıtan bir anayasa mühendisliğinin gölgesinde şekillenen federal bir devlettir. Başta Fransa olmak üzere birçok Avrupa ülkesine göre oldukça demokratik ve serbestiyete dayanan bir yönetsel yapıya sahip olan Almanya, geçmişte izlediği yayılmacı emperyalist politikalarla diğer Avrupa ülkelerini tedirgin ettiği gibi, Avrupa bütünleşmesinin sebebini ve önemli müttefiklerinden birini de teşkil etmiştir. Milli birlikteliğini erken dönemde kurarak ulusal monarşiye ilk ulaşan devletlerden biri olan Fransa ise, Almanya ile birlikte Avrupa'nın lokomotif ülkelerinden biridir. Avrupa'da demokrasinin ve ulus devletin gelişmesinde öncülük eden Fransa; son iki asırda ondan fazla yönetim biçimi değişikliği geçirmesine rağmen ulus ve üniter devlet anlayışı değişmeyen ender bir ülkedir. Devletin üstünlüğü ve birlik faktörünü öngören 1958 Anayasası ile yarı başkanlık sistemine kavuşan Fransa, IV. ve V. Cumhuriyet dönemlerinde Avrupa'nın birleşmesi fikrini öncelemiş ve Avrupa'nın bütünleşme sürecinde öncülük etmeye devam etmiştir.

Çalışmada ele alınan bu ülkelerin ulus devlet profiline bakıldığında; Almanya'nın sorunlu ve çatışmacı bir ulus devlet yapısına sahip olmasına rağmen, Fransa'nın kısmen asimilasyona dayanan, dengeli ve bütünleştirici bir ulus devlet profili çizdiği görülmektedir. Fransa'ya göre merkezi yönetimin tesisinde ve sömürgeleşme yarışında geciken Almanya'da burjuva başta olmak üzere birtakım çıkar gruplarının gelişiminin gecikmesi, bunların kendine özgü isteklerini güçlü bir şekilde ifade edememesine, ulusçuluğun demokratik niteliklerden yoksun bir şekilde cereyan etmesine, ulus devletin saldırgan ve geçimsiz bir form kazanmasına yol açmıştır. Fransa'nın siyasî birliğini erken sağlamış olması ve "devletlik" niteliğini giderek artırması ulusallık bilincini biçimlendirip güçlendirirken, aksine geç merkezileşen Almanya'da sağlam bir şekilde devlete bağlanmış bir ulusal bilinç oluşturulamamıştır. Devletin kendi ulusunu yarattığı Fransa'da bürokratik monarşinin siyasal ve ülkesel bir ulusallık kavrayışını doğurmasına rağmen, ulusun devleti yarattığı Almanya'da ento-kültürel bir ulusallık anlayışı gelişmiştir. Ulusal vatandaşlığın tarihi gelişimi bakımından da

Fransa'ya nazaran daha uzun ve dolambaçlı bir yol kat eden Almanya'nın vatandaşlık uygulamaları ile vatandaşlığın kan bağıyla ve ülke toprakları içerisinde dünyaya gelinmesiyle kazanılması ilkelerini benimseyen Fransa'nın vatandaşlık uygulamaları, büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Bu ülkelerden Fransa'nın Almanya'nın aksine çifte vatandaşlığa sıcak bakmasına rağmen, siyasal katılıma ilişkin göçmenlere yönelik izlenen politikalar bakımından Almanya daha liberal ve demokrat politikalar izlemektedir.

Parlamentar rejimi Fransa'ya göre yeni olan Almanya ile daha köklü olan Fransa'nın ulus devlet serüvenine bakıldığında, her iki ülkede de ulus devletin doğuşu ve şekillenmesinde Fransız Devrimi ve Soğuk Savaş gibi faktörlerin etkili olduğu ve bu faktörlerin söz konusu ülkelerdeki tesirinin hafiflemiş düzeyde de olsa günümüzde hâlâ devam ettiği söylenebilir. Ayrıca söz konusu ülkelerde son yıllarda yaşanan siyasal gelişmeler de benzerlik göstermektedir. Aşırı sağcı ve ırkçı partilerin gittikçe yerleşmeye başladığı bu ülkeler, özellikle 2000'li yıllarda ekonomik ırkçılık ve himayecilikteki artıştan kendi payına düşeni ziyadesiyle almıştır. Geçmişte mezhepsel farklılıklar, sömürgeler konusunda yaşanan anlaşmazlıklar ve yarışlar sebebiyle aralarında birçok çatışma ve savaş yaşayan, vatandaşlık konusunda aşırı-seçkinci uygulamalara giden her iki ülkede de geçimsiz ulus devleti dünyayla entegre etmek, barışçıl, soysal haklara saygılı, iç hukuk ve uluslararası hukuka riayet eden bir forma büründürmek için Avrupalılık fikri ön plana çıkarılmış, demokratik uygulamalara gidilmiştir. Avrupa bütünleşmesi fikrinin en somut adımı olan AB'nin öncülüğünü ve destekçiliğini yapan bu iki ülke, bütünleşme sürecinde 'derinleşerek bütünleşmeyi' önclemiştir. Her iki ülkede de AB'nin etkisiyle merkezi yönetim yapısı esnetilerek, yerel yönetimlerin mali ve yönetsel açıdan güçlenmeleri sağlanarak daha demokratik ve serbestiyete dayanan bir yapıya kavuşmaları sağlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, Mehmet Ali, *Ulus Devlet ya da Halkın Egemenliği*, İmge Kitabevi, İstanbul, 2006.
- Aktaş, Murat, "Avrupa'da Milliyetçiliğin Yeniden Yükselişi ve Türkiye'nin AB'ye Üyelik Çabaları", *Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi-II Bildiriler Kitabı*, İnönü Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayınları, Malatya, 2012, s. 820-834.
- Aktürk, Şener, "Etnik Kategori ve Milliyetçilik: Tek-Etnili, Çok-Etnili ve Gayri-Etnik Rejimler", *Doğu Batı*, 38, 2006, s. 23-53.
- Alganer, Yalçın, Müzeyyen Özlem Çetin, "Avrupa'da Birlik ve Bütünleşme Hareketleri", *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 23(2), 2007, s. 285-309.

- Alkan, Haluk, *Karşılaştırmalı Siyaset Başkanlık ve Parlamenter Sistemler Işığında Yarı Başkanlık Sistemleri*, Açılım Kitap Pınar Yayınları, İstanbul, 2013.
- Aster, Ernest Von, *Fransız İhtilâli'nin Siyasi ve Sosyal Fikirleri*, Çev: Şennur Şenel, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2004.
- Batal, Salih, “Almanya’da Yerel Yönetimler ve Türkiye Yerel Yönetim Yapısı ile Mukayeseli Değerlendirmesi”, *Mevzuat Dergisi*, Sayı: 147, 2010, s. 1-17, <http://www.mevzuatdergisi.com/2010/03a/03.htm>, 28 Ağustos 2013.
- Brubaker, Rogers, *Fransa ve Almanya’da Vatandaşlık ve Ulus Ruhu*, Çev: Vahide Pekel, Dost Kitabevi, Ankara, 2010.
- Canbolat, İbrahim S., *Uluslarüstü Siyasal Sistem Avrupa Topluluğu –Avrupa Birliği- Örneği*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa,1994.
- Cevizliler, Erhan, Ali Servet ÖNCÜ, “Birinci Dünya Savaşı’ndan Sonra Avrupa Barışı İçin Önemli Bir Adım: Locarno Konferansı”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 2013, s. 1-38.
- Çam, Esat, *Çağdaş Devlet Sistemleri*, Der Yayınları, İstanbul, 2000.
- DAVIS, James C., *Taş Devrinden Bugüne Tarihimiz İnsanın Hikâyesi*, Çev: Barış Bıçakçı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.
- Doğan, Nejat, “Almanya’nın Avrupa’daki Konumuna Teorik Yaklaşımlar: Almanya’nın Yeniden Birleşmesinden 20 Yıl Sonra Bir Değerlendirme”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve Bilimler Fakültesi Dergisi*,1, 2011, s. 1-19.
- Erçel, Gazi, “Kriz Milliyetçilik Duygularını Artırıyor”, 2012, <http://www.haberturk.com/yazarlar/gazi-ercel/716744-kriz-milliyetcilik-duygularini-artiriyor>, 17 Şubat 2012.
- Fontana, Biancamaria, “Napolyon İmparatorluğu ve Ulusların Avrupası”, Çev: Rahmi Ögdül, Mesut Varlık, Der: Anthony Pagden, *Avrupa Fikri*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010, s. 136-149.
- Frei, Norbert, *Führer Devleti 1933-1945 Nasyonal Sosyalist Egemenlik*, Çev: Akın Kanat, Politikus Yayınları, İzmir, 2005.
- Gallmeyer, Kerstin, “Fransa ve Avrupa’da Aşırı Sağ Yükselişte”, 2015, <http://www.dw.com/tr/fransa-ve-avrupadaa%C5%9F%C4%B1r%C4%B1-sa%C4%9F-y%C3%BCkseli%C5%9Fte/a-18917497>, 27 Ekim 2016.
- Giddens, Anthony, *Ulus Devlet ve Şiddet*, Çev: Cumhur Atay, Devrin Yayınları, İstanbul, 2005.

- Guibernau, Montserrat, *Milliyetçilikler 20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler*, Çev: Neşe Nur Domaniç, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997.
- Hobsbawn, Eric J., *Fransız Devrimi'ne Bakış İki Yüz Yıl Sonra Merseillaise'in Yankıları*, Çev: Osman Akınhay, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009.
- Karlık, Rıdvan S., *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2003.
- Kaynar, Mete Kaan, "Anayasa, Yasama, Yürütme ve Yargı", Der: Yüksel Taşkın, *Siyaset, Kavramlar, Kuramlar, Süreçler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, 285-334.
- Koç, Yıldırım, "Sivil Faşist Hitler Seçimle Gelmişti", 2010, <http://www.yildirimkoc.com.tr/usrfile/1323637488a.pdf>, 26 Ağustos 2012.
- Koçdemir, Kadir, *Milli Devlet ve Küreselleşme Anlamı Değişen Sınırlar*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2004.
- Llobera, Josep R., *Modernliğin Tanrısı Batı Avrupa'da Milliyetçiliğin Gelişimi*, Çev: Emek Akman, Ebru Akman, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2007.
- Nitas, Koraltay, "Fransa Yönetim Sistemi", *Yirmi Birinci Yüzyılda Yönetim*, Türk İdari Araştırmalar Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, s. 201-278.
- Oran, Baskın, *Az gelişmiş Ülke Milliyetçiliği Kara Afrika Modeli*, Bilgi Yayınları, İstanbul, 1997.
- Ortaylı, İlber, *İkinci Abdülhamit Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1981.
- Özdemir, Hakan, "Ulus Devlet ve Ulusçuluğun Küreselleşmeyle Etkileşimi: Vazgeçilemeyen Ulus Devlet, Yükselen Ulusçuluk", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 2012, s. 39-59.
- Roberts, J.M., *Avrupa Tarihi*, Çev: Fethi Aytuna, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2010.
- Roskin, Michael G. *Çağdaş Devlet Sistemleri Siyaset, Coğrafya, Kültür*, Çev: Bahattin Seçilmişoğlu, Adres Yayınları, Ankara, 2007.
- Saklı, Ali Rıza, "Fransa ve Almanya'da Uluslaşma Süreci ve Ulus Bilincinin Oluşumu", *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 32, 2012, s. 1-19, 2012, <http://www.akademikbakis.org/32/12.pdf>, 16 Eylül 2012.
- Sayarı, Sabri, "Siyasi Partiler ve Parti Sistemleri", Der: Sabri Sayarı ve Hasret Dikici Bilgin, *Karşılaştırmalı Siyaset Temel Konular Yaklaşımlar*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 123-143.

- Schulze, Hagen, *Avrupa'da Ulus ve Devlet*, Çev. Timuçin Binder, Literatür Yayınları, İstanbul, 2005.
- Smith, Anthony D., *Ulusların Etnik Kökeni*, Çev: Sonay Bayramoğlu, Hülya Kendir, Dost Kitapevi, Ankara, 2002.
- State, Paul F., *A Brief History of France*, Facts on File Books, New York, 2010.
- Su, Ali Ercan, *Eleştirel Teori Çerçevesinde Hegemonya ve Alt-Hegemonya: Almanya ve Japonya Örneği*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2006.
- Tanilli, Server, *Dünyayı Değiştiren On Yıl Fransız Devrimi Üstüne (1789-1799)*, Adam Yayınları, İstanbul, 2004.
- Tanilli, Server, *Uygarlık Tarihi*, Yeni Gün Habercilik Basın ve Yayıncılık, İstanbul, 2010.
- Tatlıcan, İsa, "Fransa'da Siyasette Müslümanlar Temsil Edilmiyor", 2015, <http://www.sabah.com.tr/gundem/2015/01/19/islamofobinin-hedefinde-turkiye-var>, 16 Şubat 2015.
- Tuncer, Aziz, "Federal Almanya'nın Avrupa Birliği Bölgesel Politikalarının Oluşumundaki Etkisi", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 2012, s. 793-816.
- Uysal, Ceren, "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler", *Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 1(1), 2001, s. 140-153.
- Ünver-Noi, Aylın, *Avrupa'a Yükselen Milliyetçilik*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- Wallace, William, "Kurtuluş mu, Geri Çekilme mi? Batı Avrupa'da Ulus Devlet, 1945-93", Der. Peter Gowan, Perry Anderson, Çev: Ali Çakıroğlu, *Avrupa Sorunu, Avrupa Ne, Avrupalı Kim?*, Aykırı Yayınları, İstanbul, 2005, s. 31-76.
- Yayla, Atilla, *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler*, Adres Yayınları, Ankara, 2014.
- Yayla, Atilla, *Siyaset Bilimi*, Liberte Yayınları, Ankara, 2015.
- Yengin, M. Naci, *Türkiye'de Ulus Devletin Dinamikleri*, Bir Harf Yayınları, İstanbul, 2006.